

Αναγνωσταράς ('Αγριλος Αρκαδίας 1760 Σφακτηρία 1825)

Φιλικός και αγωνιστής. Αρχηγός κλεφτών στα 1785 στην επαρχία Λεονταρίου καταφεύγει στα Επτάνησα και υπηρετεί με το βαθμό του ταγματάρχη στο γαλλικό στρατό.

Μαζί με τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, τον Κολοκοτρώνη και τους Κουμουνδουράκηδες απελευθέρωσαν την 23η Μαρτίου 1821 την Καλαμάτα. Πήρε μέρος στην πολιορκία της Τρίπολης και στη μάχη στο Βαλτέτσι. Στον εμφύλιο πήρε το μέρος των Κουντουριώτηδων. Πέθανε στη Σφακτηρία (16 Απριλίου 1825) στη μάχη εναντίον των Αιγυπτίων.

Αναγνωστόπουλος Παναγιώτης (Ανδρίτσεινα περ.1790 Αθήνα 1854)

Το 1816 μυήθηκε από τον Σκουφά στη Φιλική Εταιρεία και το 1818 συγκαταλέγεται στα σημαντικά στελέχη της.

Το 1819 ανέλαβε τη συγκέντρωση χρημάτων για τον αγώνα, στο Ιάσιο και το Βουκουρέστι. Εφοδιασμένος με συστατική επιστολή του Πατριάρχη Γρηγόριου του Ε' προσπάθησε να εξομαλύνει τις προσωπικές αντεγκλήσεις και δυσχέρειες στις Παραδουνάβιες ηγεμονίες. Συνεργάστηκε με τον Δημήτριο Υψηλάντη και μαζί ήρθαν στην Ελλάδα με πλαστά διαβατήρια.

Πολέμησε στην Τριπολιτσά, το Ναύπλιο, την Ακροκόρινθο και τη Στερεά σε συνεργασία με τον Υψηλάντη και τον Νικηταρά.

Στην Γ' Εθνοσυνέλευση αντιτάχθηκε στο ψήφισμα για αγγλική προστασία.

Ανέλαβε διοικητικές θέσεις στην περίοδο του Καποδίστρια και του Όθωνα.

Πέθανε το 1854 από τη χολέρα που είχε μεταδοθεί στην Αθήνα από τα αγγλογαλλικά στρατεύματα.

Αναγνωστόπουλος Πάνος (; 1842)

Δημογέροντας από τη Νεμνίτσα της Αρκαδίας. Βοήθησε τον επίσκοπο Βρεσθένης Θεοδώρητο στη σύσταση του στρατοπέδου Βερβαιών και διακρίθηκε κυρίως στα Δερβενάκια. Αντίπαλος του Κολοκοτρώνη στον Εμφύλιο πόλεμο. Τιμήθηκε από την κυβέρνηση με τον βαθμό του αντιστράτηγου, επειδή πρόδωσε το σχέδιο για την απαγωγή του Κολοκοτρώνη από τις φυλακές της Ύδρας.

Αποστόλης Νικολής (Ψαρά, 1770 Αίγινα 1827)

Ναυμάχος από τα Ψαρά, αγωνίστηκε με τον Λάμπρο Κατσώνη. Μυήθηκε το 1818 στη Φιλική Εταιρεία από τον Χρυσοσπάθη και το 1820 διορίστηκε «έφορός» της στα Ψαρά. Τον Απρίλιο του 1821 είκοσι ψαριανά πλοία ήταν έτοιμα για τον Αγώνα και ο Αποστόλης ως διοικητής αυτής της ναυτικής μοίρας συνέβαλε αποφασιστικά τόσο στον αποκλεισμό των Δαρδανελίων, όσο και στην παρεμπόδιση του τουρκικού στόλου για αποστολή δυνάμεων στην Πελοπόννησο. Το 1824 μετά την καταστροφή των Ψαρών συνέχισε τον Αγώνα στο Αιγαίο. Βοήθησε, στη διάρκεια του αποκλεισμού, το Μεσολόγγι και διέθεσε όλη του την περιουσία για τον Αγώνα. Υπήρξε από τους πιο ανιδιοτελείς αγωνιστές.

Ανδρούτσος Οδυσσεάς (Ιθάκη 1788 ή 1789 Αθήνα 1825)

Η θανάτωση του πατέρα του από τους Τούρκους, για τη δράση του στο πλευρό του Κατσώνη, καθώς και η παραμονή του στην αυλή του Αλή Πασά, επηρέασαν καθοριστικά το χαρακτήρα του, έγινε καχύποπτος, ευερέθιστος, σκληρός, αλλά αποφασιστικός και μεγαλόψυχος. Ανέλαβε το αρματολίκι της Ρούμελης και συνδέθηκε με ονομαστούς κλεφταρματολούς. Μετά τον ηρωικό θάνατο του Διάκου, ανέλαβε να αναχαιτίσει τους Τούρκους στο Χάνι της Γραβιάς ώστε να μη φτάσει τουρκική βοήθεια στην Τριπολιτσά. Γι αυτή τη νίκη του ανακηρύχθηκε αρχιστράτηγος της Ανατολικής Στερεάς. Ομως, έπεσε θύμα των αντιπάλων του που τον κατηγορήσαν ως «ανάξιων της αρχηγίας», τον υποβίβασαν σε χιλιάρχο και τέλος τον καθαίρεσαν. Για δεύτερη φορά κατηγορήθηκε ως ύποπτος συνεννόησης με τους Τούρκους, ενώ κατά τον Σπηλιάδη «ηπάτα τους Τούρκους». Παραδόθηκε στον παλιό συνεργάτη και πρωτοπαλικάρο του, Γιάννη Γκούρα, με την πίστη ότι δε θα τιμωρηθεί, φυλακίστηκε στην Ακρόπολη, όπου θανατώθηκε αφού σκηνοθετήθηκε προσπάθεια απόδρασής του.

Βέικος Λάμπρος (; 1827)

Σουλιώτης αγωνιστής. Μετά την πτώση και τον θάνατο του Αλή Πασά ο Βέικος έλαβε μέρος στον αγώνα των Ρουμελιωτών. Στη διάρκεια του εμφυλίου ο Βέικος και άλλοι Ρουμελιώτες με 3000 άνδρες έφτασαν στη Βοστίτσα (Αίγιο) για να βοηθήσουν την κυβέρνηση Κουντουριώτη. Ενίσχυσε την άμυνα του Μεσολογγίου και αρνήθηκε τις προτάσεις του Κιουταχή να μεσολαβήσει για σύναψη συμφωνίας με τους πολιορκημένους. Μετά την Έξοδο έλαβε μέρος σε όλες γενικώς τις επιχειρήσεις της Αττικής και σκοτώθηκε στη μάχη του Αναλάτου.

Γερμανός Παλαιών Πατρών (Δημητσάνα 1771 Ναύπλιο 1826)

Ιεράρχης, φιλικός και εξέχουσα φυσιογνωμία του Αγώνα με δράση κοινωνική και πνευματική. Φοίτησε αρχικά στην περίφημη Σχολή της γενέτειράς του Δημητσάνας και μετά στο Αργος και τη Σχολή της Σμύρνης. Στη μυστική συνέλευση της Βοστίτσας (26 έως 30 Ιανουαρίου) τάχθηκε υπέρ της αναβολής του Αγώνα και ήρθε σε σύγκρουση με τον Παπαφλέσσα του οποίου το πάθος και τον επαναστατικό ενθουσιασμό θεωρούσε επικίνδυνα. Στις 23 Μαρτίου στην πλατεία του Αγίου Γεωργίου της Πάτρας ευλόγησε τη σημαία και τα όπλα των αγωνιστών και είχε ρόλο διαπραγματευτικό μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων κατά την παράδοση της Τριπολιτσάς. Με εντολή της Α Εθνοσυνέλευσης ανέλαβε, χωρίς επιτυχία, διπλωματική αποστολή στην Ιταλία για να εξασφαλίσει την οικονομική βοήθεια του Πάπα προς το αγωνιζόμενο έθνος. Την περίοδο των εμφυλίων συγκρούσεων προσπάθησε να συνδιαλλάξει τους αντιπάλους και είχε ενεργή συμμετοχή στις εργασίες της Γ Εθνοσυνέλευσης (1826) ως «πρόεδρος της επιτροπής της Συνελεύσεως». Η δράση του διακόπηκε από το θάνατό του, στις 30 Μαΐου 1826, μετά από ολιγοήμερη ασθένεια. Τα Απομνημονεύματά του θεωρούνται μια από τις καλύτερες ιστορικές πηγές για την Ελληνική Επανάσταση.

Γκούρας Ιωάννης (Παρνασσίδα 1791 Αθήνα 1826)

Αγωνιστής που διακρίθηκε για τη στρατηγική ικανότητα και την ανδρεία του. Με την έκρηξη της Επανάστασης στρατολόγησε 700 περίπου άνδρες από την περιοχή της Παρνασσίδας και στις 27 Μαρτίου κατέλαβαν τα Σάλωνα (Αμφισσα) μαζί με τον Πανουργιά και Γαλαξιδιώτες οπλαρχηγούς. Στις 8 Μαΐου πολέμησε με τον Οδ. Ανδρούτσο στο Χάνι της Γραβιάς· πήρε μέρος το Νοέμβριο του 1821 στις εργασίες της συνέλευσης των Σαλώνων, καρπός της οποίας ήταν η «Νομική Διάταξης

της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος» Την περίοδο του εμφυλίου πολέμου τάχθηκε με το μέρος του Κωλέττη και του Κουντουριώτη και στράφηκε εναντίον των παλαιών συναγωνιστών του. Με εντολή της κυβέρνησης Κουντουριώτη ως αρχηγός «των στρατοπέδων της Ανατολικής Ελλάδος» συνέλαβε τον Οδυσσέα Ανδρούτσο και πρωτοστάτησε στα γεγονότα που οδήγησαν στην εκτέλεσή του. Υπεύθυνος για την άμυνα ολόκληρης της Αττικής σκοτώθηκε το 1826 κατά την πολιορκία της Ακρόπολης από τον Κιουταχί.

Γοβγίνας ή (Γοβιός) Αγγελής (Λίμνη Ευβοίας 1780 Βρυσάκια Ευβοίας 1822)

Οπλαρχηγός του 1821, φίλος του Οδυσσέα. Ανδρούτσου με τον οποίο συνδέθηκε στενά όταν ήταν στην υπηρεσία του Αλή Πασά. Με την έκρηξη της Επανάστασης ακολούθησε τον Ανδρούτσο και πολέμησε μαζί του στο Χάνι της Γραβιάς (8 Μαΐου 1821). Έδρασε στην Εύβοια ως αρχηγός των επαναστατικών σωμάτων της περιοχής και αντιμετώπισε στα Βρυσάκια τον Ομέρ Βρυώνη (15 Ιουνίου 1821) αναγκάζοντάς τον να αποσυρθεί. Σκοτώθηκε σε ενέδρα των Τούρκων στις 28 Μαρτίου του 1822 στην ίδια περιοχή με τον αδερφό του Αναγνώστη.

Δεληγιάννης Αναγνώστης (1771 1856)

Πολιτικός της Ελληνικής Επανάστασης από τα Λαγκάδια της Γορτυνίας, πρώτος από τους οκτώ γιους του Ιωάννη Δεληγιάννη, προκρίτου με σημαντική επιρροή σε όλη την Πελοπόννησο. Υπήρξε μέλος της Γερουσίας που προήλθε από την "Πράξη των Καλτετζών" και αντέδρασε, μαζί με τους υπόλοιπους προκρίτους, στο σχέδιο του Δ.Υψηλάντη να θέσει την Επανάσταση υπό ενιαία στρατιωτική και πολιτική ηγεσία, γεγονός που προκάλεσε την αρχή των εμφυλίων συγκρούσεων. Κατά την Α Εθνοσυνέλευση διορίστηκε μέλος του Εκτελεστικού Σώματος και αργότερα ενεπλάκη στις εμφύλιες διαμάχες. Με την επικράτηση της κυβερνητικής παράταξης υπέστη διώξεις και περιορίστηκε με τους αδελφούς του στο Αργος και το Ναύπλιο. Επανήλθε στην πολιτική ζωή μετά το τέλος του εμφυλίου και εκλέχτηκε μέλος της «Διοικητικής Επιτροπής της Ελλάδος» από την Γ Εθνοσυνέλευση. Την περίοδο του Καποδίστρια εντάχθηκε στο αντικαποδιστριακό στρατόπεδο και τελείωσε την πολιτική του ζωή ως μέλος της Γερουσίας που ιδρύθηκε με την ψήφιση του Συντάγματος του 1844.

Δεληγιάννης Κανέλλος (Λαγκάδια Γορτυνίας 1780 Αθήνα 1862)

Αγωνιστής του 1821, φιλικός, πολιτικός και συγγραφέας "Απομνημονευμάτων". Στις 23 Μαρτίου μαζί με τους αδελφούς του και τους Πλαπούταιους κήρυξε την Επανάσταση στη Γορτυνία και πήρε μέρος στις πολιορκίες της Καρύταινας, της Τριπολιτσάς και της Πάτρας. Αποσύρθηκε από την ενεργό πολεμική δράση μετά την ήττα των κυβερνητικών, με τους οποίους συμπαρατάχθηκε και επανήλθε όταν ο Ιμπραήμ απείλησε την Πελοπόννησο. Μετά την απελευθέρωση εντάχθηκε στο «γαλλικό κόμμα» και αναμίχθηκε στην πολιτική ζωή. Εκλέχθηκε πρώτος πρόεδρος της Ελληνικής Βουλής μετά την ψήφιση του Συντάγματος του 1844. Τα "Απομνημονεύματά" του, παρόλο το πάθος και την υπερβολή που τα διακρίνουν, είναι χρήσιμη πηγή για την κατανόηση του εσωτερικού αγώνα της Ελληνικής Επανάστασης.

Διάκος Αθανάσιος (1786 - 1821)

Αγωνιστής του 1821. Η ηρωική του αντίσταση στην Αλαμάνα και ο μαρτυρικός του θάνατος στη Λαμία έγιναν θρύλος στη συνείδηση του λαού μας. Σε νεαρή ηλικία μόνασε ως δόκιμος και μετά διάκος στη Μονή του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου της Αρτοτίνας. Μερικά χρόνια πριν την Επανάσταση υπηρέτησε στο σώμα των «Τσοχανταρέων» (σωματοφυλάκων) του Αλή Πασά. Μετά το 1820 εκλέχθηκε αρχηγός στο αρματολίκι της Ρούμελης, στη θέση του καταδιωκόμενου Ανδρούτσου, με τον οποίο είχε στενό σύνδεσμο. Την εποχή αυτή μειείται στη Φιλική Εταιρεία. Το 1821 ύψωσε τη σημαία της Επανάστασης στη Λιβαδειά (30 Μαρτίου - 1 Απριλίου) και εκκένωσε μαζί με τους Δουβουνιώτη και Πανουργιά την Ανατολική Στερεά από τους Τούρκους. Στη γέφυρα της Αλαμάνας στις 22 Απριλίου 1821 προσπάθησε να ανακόψει την πορεία του Ομέρ Βρυώνη και του Κιοσέ Μεχμέτ προς την Πελοπόννησο. Το βάρος της σύγκρουσης έπεσε στον Αθανάσιο Διάκο που έλεγχε το δρόμο από τη Δαμάστα. Μετά από πολύωρη μάχη, τραυματισμένος στο δεξί χέρι αιχμαλωτίστηκε από τους Τούρκους, μεταφέρθηκε στη Λαμία όπου θανατώθηκε με ανασκολοπισμό. Η θυσία του ενίσχυσε το φρόνημα των αγωνιζομένων και η δράση του ενέπνευσε πολλούς

Δυοβουνιώτης Ιωάννης (Δύο Βουνού Οίτης 1757 Σάλωνα 1831)

Το πραγματικό του όνομα ήταν Ξήκης Ιωάννης και το επώνυμο Δυοβουνιώτης προέρχεται από τον τόπο καταγωγής του. Προεπαναστατικά ήταν αρματολός στη Λοκρίδα και το 1820 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Με την έκρηξη της Επανάστασης απελευθέρωσε την Μπουδονίτσα (13 Απριλίου 1821) και συνεργάστηκε με το Διάκο σε κοινές στρατιωτικές επιχειρήσεις. Στο Δυοβουνιώτη οφείλεται το σχέδιο άμυνας στη μάχη των Βασιλικών (26 Αυγούστου 1821) που οδήγησε σε λαμπρή νίκη των Ελλήνων

Ζαΐμης Ανδρέας (Κερπινή Καλαβρύτων 1791 Αθήνα 1840)

Πρόκριτος Καλαβρύτων, φιλικός, οπλαρχηγός και πολιτικός. Γιος του Ασημάκη Ζαΐμη, ίσως ο σημαντικότερος εκπρόσωπος της επιφανούς οικογένειάς του. Μυήθηκε από τον Ανδρέα Λόντο στη Φιλική Εταιρεία το 1819 και συμμετείχε ενεργά στην προετοιμασία του αγώνα. Μαζί με τον Παλαιών Πατρών Γερμανό ύψωσε τη σημαία της Επανάστασης στην Πάτρα και πήρε μέρος στην πολιορκία του κάστρου της πόλης. Ανέπτυξε πολιτική δράση ως μέλος του «Αχαικού Διευθυντηρίου» και συμμετείχε με δικό του στρατιωτικό σώμα στην απόκρουση του Δράμαλη και τη λύση της πρώτης πολιορκίας του Μεσολογγίου (Δεκέμβριος 1822). Την περίοδο του εμφυλίου, παρά τη διαλλακτική του στάση, αναγκάστηκε να αποσυρθεί, προσωρινά, μετά την επικράτηση των κυβερνητικών. Επανέρχεται στο προσκήνιο των στρατιωτικών επιχειρήσεων όταν ο Ιμπραήμ απειλεί την Πελοπόννησο. Υπήρξε μέλος της Α' Εθνοσυνέλευσης, του «Εκτελεστικού Σώματος», αλλά και πρόεδρος της «Διοικητικής Επιτροπής της Ελλάδος». Στα χρόνια του Καποδίστρια συμμετείχε στο «Πανελλήνιο». Περάτωσε την πολιτική του σταδιοδρομία στην περίοδο του Όθωνα ως αντιπρόεδρος του «Συμβουλίου Επικρατείας» και πρόεδρος του Υπουργικού Συμβουλίου.

Ησαΐας (Δεσφίνα Παρνασσίδας 1778 Χαλκομάτα Φθιώτιδας)

Φιλικός και αγωνιστής, ιεράρχης, επίσκοπος Σαλώνων. Ακολούθησε το μοναχικό και κληρικό βίο και χειροτονήθηκε επίσκοπος Σαλώνων από τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε το 1818 στην Κωνσταντινούπολη. Πιθανότατα τότε μυήθηκε και στην Φιλική Εταιρεία. Από την επισκοπική του έδρα αγωνίστηκε για την προετοιμασία της Επανάστασης στη Φωκίδα και αναδείχτηκε σε έναν από τους πρωτεργάτες της εξέγερσης στην Ανατολική Στερεά. Στις 27 Μαρτίου 1821 χοροστάτησε στην επίσημη δοξολογία που έγινε στον Όσιο Λουκά για την έναρξη του Αγώνα. Όταν οι οπλαρχηγοί της Στερεάς

αποφάσισαν να ανακόψουν τα στρατεύματα του Κιοσέ Μεχμέτ και του Ομέρ Βρυώνη στην πεδιάδα του Σπερχειού (Αλαμάνα) πολέμησε ως απλός στρατιώτης στο σώμα του Πανουργιά που οχυρώθηκε στη Χαλκομάτα. Στη μάχη που έγινε ο επίσκοπος έπεσε στα χέρια των Τούρκων και αποκεφαλίστηκε.

Κανάρης Κων/νος (Ψαρά περίπου 1790 Αθήνα 1877)

Αγωνιστής, πολιτικός, από τις ηρωικότερες μορφές της Επανάστασης. Η καταγωγή του και ο τόπος γέννησής του δεν είναι απόλυτα εξακριβωμένα από τους ιστορικούς, το βέβαιο είναι ότι η οικογένειά του κατοικούσε στα Ψαρά γύρω στα 1770. Με την κήρυξη της Επανάστασης εγκατέλειψε τα εμπορικά πλοία, εντάχθηκε στο ψαριανό στόλο και ειδικεύτηκε στα πυρπολικά. Τη νύχτα της 6ης προς την 7η Ιουνίου 1822 έκανε το πρώτο του κατόρθωμα πυρπολώντας την τουρκική ναυαρχίδα στη Χίο. Ο Άγγλος ιστορικός της Επανάστασης Τόμας Γκόρντον γράφει ότι η πράξη αυτή ήταν ένα «από τα πιο καταπληκτικά στρατιωτικά κατορθώματα που αναφέρει η ιστορία». Τον Οκτώβριο του 1822, στην Τένεδο αυτή τη φορά, πυρπόλησε ένα τεράστιο τουρκικό δίκροτο προκαλώντας το θαυμασμό όλων. Ακολούθησαν κι άλλες ηρωικές επιχειρήσεις στη Σάμο και τη Μυτιλήνη με αποκορύφωμα τη δράση του Κανάρη κατά του αιγυπτιακού στόλου στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας. Μετά την απελευθέρωση ο Καποδίστριας του ανέθεσε την αρχηγία του στολίσκου των πυρπολικών τιμώντας τη δράση και τον ηρωισμό του. Μετά τη δολοφονία του κυβερνήτη ο Κανάρης αποσύρθηκε στη Σύρο και επανήλθε στο δημόσιο βίο την περίοδο του Όθωνα με το βαθμό του ναυάρχου που του απένειμε ο βασιλιάς. Μετά την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 ανέλαβε δύο φορές το Υπουργείο Ναυτικών και στην Εθνοσυνέλευση που ψήφισε το Σύνταγμα του 1864 υπήρξε ηγέτης των «Ορεινών». Έγινε τρεις φορές πρωθυπουργός σε κρίσιμες για τη χώρα στιγμές και πέθανε ως πρωθυπουργός στις 2 Σεπτεμβρίου του 1877

Καραϊσκάκης Γεώργιος (Μαυρομάτι Καρδίτσας 1780 Φάληρο Αττικής 1827)

Σπουδαίος στρατιωτικός, ηγέτης της Επανάστασης. Γεννήθηκε στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου στο χωριό Μαυρομάτι (κατ' άλλους στο Μουζάκι) Καρδίτσας και ήταν γιος της καλόγριας Ζωής Ντιμισκή και του αρματολού Δημήτρη Καραϊσκού. Σε ηλικία δεκαπέντε χρονών ακολούθησε τον δρόμο της κλεφτουριάς και αργότερα υπηρέτησε στα στρατιωτικά σώματα του Αλή Πασά, ο οποίος αναγνώρισε τις εξαιρετικές του στρατιωτικές του ικανότητες. Με την έκρηξη της Επανάστασης, τον Ιανουάριο του 1821 πήρε μέρος στη σύσκεψη της Λευκάδας μαζί με άλλους οπλαρχηγούς που

ήθελαν να προετοιμάσουν την εξέγερση στη Στερεά Ελλάδα και ύψωσε τη σημαία της Επανάστασης στα χωριά των Τζουμέρκων. Αν και συγκρούστηκε με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο για την ηγεσία των στρατιωτικών επιχειρήσεων στη Στερεά, συνεργάστηκε μαζί του κατά την πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου, οπότε ο Καραϊσκάκης έστειλε τμήμα του στρατιωτικού του σώματος για να ενισχύσει την άμυνα της πόλης. Στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου κατηγορήθηκε από τον Μαυροκορδάτο για συνεργασία με τους Τούρκους και αποσύρθηκε προσωρινά από την ενεργό δράση. Το Μάιο του 1825 επανήλθε και συνέδραμε τους Μεσολογγίτες κατά τη δεύτερη πολιορκία της πόλης παρενοχλώντας τους Τούρκους στην περιοχή. Το 1826 διορίστηκε αρχιστράτηγος της Στερεάς Ελλάδας και οργάνωσε το «Στρατόπεδο της Ελευσίνας» με στόχο να ανακουφίσει την Αθήνα από την πολιορκία των Τούρκων. Δεύτερος στόχος του Καραϊσκάκη ήταν να αναζωπυρώσει την επανάσταση στη Ρούμελη και στις συγκρούσεις που ακολούθησαν νίκησε πολλές φορές τους Τούρκους στη Δόμβραινα, το Δίστομο και την Αράχωβα. Το 1827 έσπευσε στην Ελευσίνα για να βοηθήσει την πολιορκούμενη Αθήνα. Διαφώνησε όμως με τους Κόχραν και Τσωρτς για την τακτική που θα ακολουθούσαν κατά των Τούρκων. Τραυματίστηκε σε αψιμαχία στο Νέο Φάληρο και πέθανε στις 23 Απριλίου 1827, ανήμερα της γιορτής του.

Καρατάσος Τσάμης (Διχαλεύρι Νάουσας 1798 Βελιγράδι 1861)

Αγωνιστής του 1821, γιος του Αναστάσιου Καρατάσου, αρματολού της Μακεδονίας. Την περίοδο της Επανάστασης έδρασε στις Βόρειες Σποράδες και την Εύβοια. Τον Αύγουστο του 1828 αγωνίστηκε για την αποκατάσταση της ελληνικής κυριαρχίας στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα. Φανατικός αντικαποδιστριακός πρωτοστάτησε σε αποτυχημένες εξεγέρσεις κατά του κυβερνήτη και με την εγκαθίδρυση της βασιλείας έγινε υπασπιστής του Οθωνα. Συμμετείχε ενεργά ως «αρχιστράτηγος της Μακεδονίας» στο απελευθερωτικό κίνημα της Χαλκιδικής τον Απρίλιο του 1854.

Καψάλης Χρήστος (Μεσολόγγι 1751 1826)

Πρόκριτος του Μεσολογγίου που το βράδυ της ηρωικής «Εξόδου» ανατίναξε την πυριτιδαποθήκη στην οποία είχαν καταφύγει άρρωστοι και γυναικόπαιδα. Η θυσία του Μεσολογγίου ευαισθητοποίησε την Ευρώπη και ενίσχυσε το φιλελληνικό ρεύμα.

Κόδρινγκτον σερ Έντουαρντ (1770-1851)

Αγγλος ναύαρχος, αρχηγός του συμμαχικού στόλου που νίκησε τον τουρκοαιγυπτιακό στη Ναυμαχία του Ναβαρίνου (1827). Ο Κόδρινγκτον κατατάχτηκε νεότατος (13 ετών) στο πολεμικό ναυτικό της χώρας του, πήρε μέρος στους Ναπολεόντειους πολέμους και στις επιχειρήσεις κατά των ΗΠΑ (1812-15).

Μετά την απόφαση της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας (1827) για άμεση διακοπή των εχθροπραξιών ανάμεσα στην Ελλάδα και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ανέλαβε την αρχηγία του συμμαχικού στόλου, κατευθύνθηκε προς την Πελοπόννησο και διεξήγαγε σειρά διαπραγματεύσεων με τον Ιμπραήμ πασά, του οποίου οι παρασπονδίες, καθώς και απρόβλεπτα γεγονότα οδήγησαν στη ναυμαχία του Ναβαρίνου (8 Οκτωβρίου 1827). Η καταστροφή του Τουρκοαιγυπτιακού στόλου συνέβαλε στην αίσια έκβαση του αγώνα των Ελλήνων. Ο Κόδρινγκτον κατηγορήθηκε ότι υπερέβη τις διαταγές του αγγλικού ναυαρχείου, κατόρθωσε όμως να δικαιολογήσει την πρωτοβουλία του. Το 1828 έπλευσε στην Αλεξάνδρεια και πέτυχε την υπογραφή συμφωνίας για οριστική αποχώρηση των Αιγυπτίων από τα πελοποννησιακά εδάφη.

Κολοκοτρώνης Θεόδωρος (Ραμαβούνι Μεσσηνίας 1770 Αθήνα 1843)

Η σημαντικότερη ηγετική φυσιογνωμία της Επανάστασης. Το όνομα του Κολοκοτρώνη συνδέθηκε με τις σημαντικότερες φάσεις του Αγώνα στην Πελοπόννησο. Ο πατέρας του Κωνσταντής Κολοκοτρώνης πήρε μέρος στην ένοπλη εξέγερση του Ελληνισμού, που υποκινήθηκε από την Αικατερίνη Β' της Ρωσίας το 1770, και σκοτώθηκε σε συγκρούσεις μαζί με δύο αδελφούς του. Τα γεγονότα αυτά υπήρξαν καθοριστικά για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Άρχισε τη δράση του το 1805, όταν πήρε μέρος στις ναυτικές επιχειρήσεις του ρωσικού στόλου την περίοδο του ρωσοτουρκικού πολέμου. Αργότερα υπηρέτησε στο ελληνικό στρατιωτικό σώμα που οργάνωσαν οι Άγγλοι και τιμήθηκε με το βαθμό του ταγματάρχη για τη δράση του εναντίον των Γάλλων. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και άρχισε με πάθος να προετοιμάζει τον Αγώνα στην Πελοπόννησο. Με την έναρξη της Επανάστασης αναδείχτηκε η στρατιωτική ιδιοφυΐα του Κολοκοτρώνη. Η παράδοση της Καλαμάτας (23 Μαρτίου 1821), η άλωση της Τριπολιτσάς (23 Σεπτεμβρίου 1821), οι νίκες στο Βαλτέτσι, τα Βέρβενα και τα Δολιανά εδραίωσαν το κύρος του ως στρατιωτικού ηγέτη, παράλληλα όμως προκάλεσαν και τις πρώτες αντιδράσεις μερίδας των τοπικών αρχόντων. Η αντίδραση αυτή κορυφώθηκε με την έλευση του Δ. Υψηλάντη που επεδίωξε να

οργανώσει πολιτικά την Επανάσταση, και πήρε τη μορφή ανοικτής ρήξης μεταξύ στρατιωτικών και προκρίτων. Ο Κολοκοτρώνης προσπάθησε να συνδιαλλάξει τις αντιμαχόμενες μερίδες και να αποτρέψει την κατάρρευση της νεαρής Επανάστασης. Στις 26 Ιουλίου 1822 η ιστορική νίκη του στα Δερβενάκια οδήγησε στον αποδεκατισμό της στρατιάς του Δράμαλη, διέσωσε τον Αγώνα στην Πελοπόννησο και επικύρωσε, για μια ακόμα φορά, τις εξαιρετικές στρατιωτικές ικανότητες του "Γέρου" του Μοριά. Οι επιτυχίες αυτές δεν απέτρεψαν τη συνεχιζόμενη και κλιμακούμενη αντιπαράθεση μεταξύ στρατιωτικών και κυβερνητικών, της οποίας θύμα υπήρξε και ο Κολοκοτρώνης. Στις ένοπλες συγκρούσεις ο γιος του Πάνος και ο ίδιος συνελήφθησαν και κρατήθηκαν στο Ναύπλιο. Ο Κολοκοτρώνης αμνηστεύθηκε από την κυβέρνηση την περίοδο που ο Ιμπραήμ αποβιβάστηκε στην Πελοπόννησο και μαζί με τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη προσπάθησε να εμποδίσει την ανακατάληψη της Πελοποννήσου από τους Τούρκους και να εμψυχώσει το δοκιμαζόμενο πληθυσμό. Ως το τέλος της Επανάστασης ο Κολοκοτρώνης συνέχισε να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στα στρατιωτικά και πολιτικά πράγματα της εποχής. Υποστήριξε θερμά τον Καποδίστρια και δέχτηκε με ενθουσιασμό την εκλογή του Όθωνα. Η διαφωνία του με τα μέτρα και την πολιτική της Αντιβασιλείας κατέληξε στη δίωξη και την πολύκροτη δίκη του με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Καταδικάστηκε σε θάνατο μαζί με το Δημ. Πλαπούτα παρά τις διαφωνίες των Τερτσέτη και Πολυζωΐδη. Με την ενηλικίωση του Όθωνα πήρε χάρη, ονομάστηκε στρατηγός και έλαβε το αξίωμα του συμβούλου της Επικρατείας. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του ο Κολοκοτρώνης υπαγόρευσε στον Γεώργιο Τερτσέτη τα "Απομνημονεύματά" του που κυκλοφόρησαν το 1851 με τον τίτλο "Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής από τα 1770 έως τα 1836". Τα "Απομνημονεύματα" του Κολοκοτρώνη αποτέλεσαν και αποτελούν πολύτιμη πηγή για την Ελληνική Επανάσταση.

Κόρακας Μιχάλης (Πόμπιο Ηρακλείου Κρήτης 1797 1882)

Αγωνιστής του 1821, από τους σπουδαιότερους οπλαρχηγούς των μετέπειτα κρητικών επαναστάσεων. Με την έναρξη του αγώνα στη Μεγαλόνησο (Μάιος 1821) εντάχθηκε στα ένοπλα τμήματα της Μεσσαράς υπό το Μιχάλη Κουρμούλη. Το 1827 αγωνίστηκε εναντίον των δυνάμεων του Κιουταχή στην Αττική. Διορίστηκε υπασπιστής του Δημητρίου Καλλέργη και αργότερα αναδείχτηκε σε έναν από τους σπουδαιότερους ηγέτες της Μεγάλης Κρητικής Επανάστασης.

Κουντουριώτης Γεώργιος (Ύδρα 1782 1858)

Ένας από τους σημαντικότερους πολιτικούς άνδρες της Επανάστασης , πήρε μέρος στη Β Εθνική Συνέλευση του Άστρους και το Δεκέμβριο του 1823 διορίστηκε πρόεδρος του Εκτελεστικού Σώματος. Στη θέση αυτή παρέμεινε σε όλη τη διάρκεια του Εμφυλίου πολέμου στον οποίο η ανάμειξή του υπήρξε καθοριστική και η σύγκρουσή του με τον Κολοκοτρώνη επέφερε βαρύτατο πλήγμα στον Αγώνα. Στις αρχές του 1825 ανέλαβε την ευθύνη των επιχειρήσεων εναντίον του Ιμπραήμ, η απειρία του όμως είχε ως συνέπεια διαδοχικές αποτυχίες που οδήγησαν στην παραίτησή του. Ανήκε στην αντικαποδιστριακή παράταξη. Το 1837 διορίστηκε από τον Όθωνα αντιπρόεδρος του Συμβουλίου Επικρατείας και μετά το 1843 πρόεδρος της Γερουσίας. Το 1848 σχημάτισε κυβέρνηση ανίκανη να αντιμετωπίσει τα εσωτερικά και εξωτερικά προβλήματα και αντικαταστάθηκε από την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Κανάρη. Ως τον θάνατό του ήταν αφοσιωμένος στον Όθωνα.

Κουντουριώτης Λάζαρος (Ύδρα 1769 1852)

Σημαντική πολιτική μορφή του αγώνα του 1821 και ένας από τους κυριότερους οικονομικούς ενισχυτές του ιδιαίτερα κατά την πρώτη περίοδο. Από τον Όθωνα διορίστηκε γερουσιαστής.

Κουρμούλης Δημήτριος (Μεσσαρά Κρήτης 1765 Ύδρα 1824)

Αγωνιστής του 1821. Πολέμησε στην εξέγερση της Κρήτης το 1824. Μετά την καταστολή της πέρασε στην Κάσο και μετά την καταστροφή του νησιού διέφυγε στην Πελοπόννησο. Σύντομα πέρασε στην Αττική και υπό τις διαταγές του Γκούρα αγωνίστηκε εναντίον του Ομέρ Βρυώνη. Αργότερα εντάχθηκε στο σώμα του Δημητρίου Καλλέργη και πήρε μέρος σε πολλές συγκρούσεις. Σκοτώθηκε στη μάχη του Αναλάτου.

Κουρμούλης Μιχάλης (Μεσσαρά Κρήτης 1765 Ύδρα 1824)

Οπλαρχηγός του 1821. Στην προεπαναστατική περίοδο ως μουσουλμάνος είχε υπηρετήσει στον τουρκικό στρατό. Διέθετε μεγάλη δύναμη στη Μεσσαρά και ως «κρυπτοχριστιανός» εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των ομογενών του. Αμέσως μετά την έκρηξη της Επανάστασης πρωτοστάτησε στον ξεσηκωμό της Κρήτης. Το 1823 τοποθετήθηκε από τον Εμμανουήλ Τομπάζη υπαρχηγός του ελληνικού στρατού και

αντιστάθηκε στις επιδρομές του Χουσεΐν Πασά. Μετά την υποταγή της Κρήτης ακολούθησε τον Τομπάζη στην Ύδρα.

Κουτσονίκας Λάμπρος (Εύβοια 1879)

Αγωνίστηκε ως μπουλουκτής στην Επανάσταση. Το 1831 διορίστηκε από τον Αυγουστίνο Καποδίστρια πεντακοσίαρχος και αργότερα ονομάστηκε συνταγματάρχης της φάλαγγας. Έγραψε το δίτομο έργο "Γενική Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως".

Κόχραν Τόμας (1775 1860)

Άγγλος ναύαρχος. Το 1793 κατατάχτηκε στο βρετανικό ναυτικό, αναδείχτηκε κυβερνήτης καταδρομικών πλοίων και έδρασε με επιτυχία στους Ναπολεόντειους Πολέμους. Το 1806 εκλέχτηκε αντιπρόσωπος στη Βουλή των Κοινοτήτων, αλλά λόγω της ανάμειξής του σε χρηματιστηριακή απάτη διαγράφηκε από το ναυτικό και έχασε τη βουλευτική του ιδιότητα. Το 1818 ανέλαβε τη διοργάνωση και την αρχηγία του χιλιανού ναυτικού. Το 1820 πέρασε στην υπηρεσία του Περού και το 1823 τέθηκε επικεφαλής του στόλου στη Βραζιλία. Η συμβολή του στους απελευθερωτικούς αγώνες των χωρών αυτών εδραίωσε τη φήμη του ως ικανού ναυάρχου. Το 1825 υπέγραψε συμφωνητικό με την ελληνική επιτροπή που τότε διαπραγματευόταν στο Λονδίνο τη σύναψη δανείου για να αναλάβει την αρχηγία του ελληνικού στόλου. Το 1827 με κυβερνητική απόφαση ορίστηκε «πρώτος στόλαρχος πασών των ελληνικών ναυτικών δυνάμεων» στη θέση του ναυάρχου Ανδρέα Μιαούλη. Ωστόσο, ο Κόχραν στάθηκε ανίκανος να εκτιμήσει τη σοβαρότητα της ελληνικής κατάστασης. Οδήγησε στην καταστροφή τις ελληνικές δυνάμεις στον Ανάλατο, στην παράδοση των πολιορκημένων στην Ακρόπολη και στην καταστολή της Επανάστασης στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα. Το ίδιο αποτυχημένες ήταν και οι ναυτικές του επιχειρήσεις.

Κρεββατάς Παναγιώτης (Μυστράς 1785 Σκάλα Λακωνίας 1822)

Πρόκριτος του Μυστρά, φιλικός και αγωνιστής του 1821, με σημαντική συμμετοχή στα στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα κατά τα δύο πρώτα χρόνια του Αγώνα. Μυήθηκε το 1819 στη Φιλική Εταιρεία, πήρε ενεργό μέρος στο ξεσηκωμό της Πελοποννήσου, συμμετείχε στη Συνέλευση των Καλτετζών και ήταν μέλος της Πελοποννησιακής Γερουσίας. Μετά την εισβολή του Δράμαλη στην Κορινθία τάχτηκε

στο πλευρό του Κολοκοτρώνη.

Κριεζής Αντώνιος (Τροιζήνα 1796 Αθήνα 1865)

Αγωνιστής του 1821 και πρωθυπουργός της Ελλάδας (1849-54). Τον Ιούλιο του 1821 πήρε μέρος στις ναυτικές επιχειρήσεις στη Σάμο και στη ναυμαχία των Σπετσών. Το 1825 ακολούθησε τον Κανάρη στο λιμάνι της Αλεξάνδρειας στην απόπειρα πυρπόλησης του αιγυπτιακού στόλου και βοήθησε στον Αγώνα της Κρήτης. Το 1826 ο Καποδίστριας του ανέθεσε την αρχηγία της ναυτικής μοίρας και το 1829 συνετέλεσε στην παράδοση των Τούρκων της Βόνιτσας. Το 1836 έγινε υπουργός των Ναυτικών, θέση στην οποία παρέμεινε ως το 1843. Το 1849 διαδέχτηκε τον Κανάρη στην πρωθυπουργία.

Κριεζώτης Νικόλαος (Βίρα Καρυστίας 1785 Σμύρνη 1853)

Οπλαρχηγός του 1821. Πήρε το βάπτισμα του πυρός στα Βρυσάκια, όπου διακρίθηκε για τον ηρωισμό του και λίγο αργότερα ως οπλαρχηγός ανέλαβε, μετά από απαίτηση των κατοίκων της Καρυστίας, την εκκαθάριση της περιοχής από τους Τούρκους. Συνεργάστηκε με το Βάσο Μαυροβουνιώτη και μαζί με τον Μανιάτη Ηλία Μαυρομιχάλη έδωσε ηρωική μάχη στα Στύρα. Αναγνωρισμένος ως αρχηγός από τους αγωνιστές της Εύβοιας πήρε, μετά τη νίκη του στο Κουντουρλομετόχι της Χαλκίδας, και επίσημα τον τίτλο του αρχηγού της Καρυστίας. Κατά τον εμφύλιο ο Κριεζώτης τάχθηκε με το μέρος των κυβερνητικών και πήρε μέρος στις επιχειρήσεις εναντίον των αντιπάλων του. Το 1825 πολέμησε στις σημαντικότερες μάχες της Ανατολικής Στερεάς υπό την ηγεσία του Καραϊσκάκη. Στα τέλη του 1825 μαζί με άλλους οπλαρχηγούς οργάνωσαν εκστρατεία στο Λίβανο για να βοηθήσουν τον Εμίρη Μπεσίρ. Μετά το θάνατο του Γκούρα, ύστερα από πρόταση του Καραϊσκάκη, ο Κριεζώτης ανέλαβε μαζί με 300 άνδρες να εισχωρήσει στην Ακρόπολη χωρίς να γίνει αντιληπτός. Ο Κριεζώτης πήρε μέρος στις διαμάχες που ξέσπασαν μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη και ακολούθησε τον Ιωάννη Κωλέττη και τους Ρουμελιώτες οπλαρχηγούς. Πήρε ενεργό μέρος στην Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου του 1843. Το 1844 εκλέχτηκε βουλευτής και συνέχισε την αντιδυναστική πολιτική του.

Κριτοβουλίδης Καλλίνικος (Χανιά 1792 Αθήνα 1868)

Φιλικός και αγωνιστής στην Κρήτη κατά την Επανάσταση του 1821, λόγιος και απομνημονευματογράφος. Το 1819 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Πήρε ενεργό μέρος

στην εξέγερση της Μεγαλονήσου και ασχολήθηκε κυρίως με διοικητικά θέματα. Μετά την καταστολή της Επανάστασης κατέφυγε στην Πελοπόννησο. Συμμετείχε στην επιχείρηση της Γραμβούσας και μετά την επιτυχή έκβασή της τοποθετήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση μέλος της τριμελούς διοικητικής Επιτροπής Κρήτης. Μετά το 1830 εγκαταστάθηκε οριστικά στο ελεύθερο ελληνικό κράτος και ανέλαβε υπηρεσία σε διάφορες θέσεις. Έγραψε και δημοσίευσε "Απομνημονεύματα του περί της αυτονομίας της Ελλάδος πολέμου των Κρητών".

Κωλέπτης Ιωάννης (Συρράκο Ηπείρου 1773 Αθήνα 1847)

Πολιτικός αρχηγός του «γαλλικού» κόμματος. Πρωτοστάτησε στους πολιτικούς αγώνες ιδιαίτερα κατά την Επανάσταση και κατά την Οθωνική περίοδο διετέλεσε πρωθυπουργός (1844-47). Σπούδασε ιατρική στην Πίζα και προσλήφθηκε ως γιατρός από το γιο του Αλή Πασά Μουχτάρ. Μυήθηκε το 1819 στην Φιλική Εταιρεία. Οργάνωσε το 1821 επανάσταση στο Συρράκο και μετά την αποτυχία της κατέφυγε στην Πελοπόννησο. Ήταν από τις ισχυρότερες προσωπικότητες της εποχής του και επηρέασε τις πολιτικές εξελίξεις της επαναστατικής και Οθωνικής περιόδου. Συνέβαλε στη συγκρότηση του ελληνικού κράτους προσπαθώντας να υιοθετήσει ένα σύστημα διακυβέρνησης δυτικού τύπου ταλαντευόμενος όμως συνεχώς από τη μια μεριά ανάμεσα στη γαλλική επίδραση και τους θεσμούς δυτικής προέλευσης και από την άλλη στο ντόπιο στρατιωτικό στοιχείο και τις παραδοσιακές δομές. Θεωρείται ο πατέρας της «Μεγάλης Ιδέας».

Λασσάνης Γεώργιος (Κοζάνη 1793 Αθήνα 1870)

Λόγιος, φιλικός, ιερολοχίτης, αγωνιστής του 1821, από τα εξέχοντα στελέχη της Φιλικής Εταιρείας και τους πιστότερους συνεργάτες του Αλέξανδρου Υψηλάντη. Σπούδασε στη Λειψία, ταξίδεψε στη Βουδαπέστη, στη Μολδαβία και στη Μόσχα όπου μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και κατέληξε στην Οδησό το 1818, όπου ανέπτυξε πολύπλευρη πνευματική και πατριωτική δραστηριότητα. Το 1820 συνεργάστηκε στενά με τον Υψηλάντη, έγινε σύμβουλος και γραμματέας του. Ακολούθησε τον Υψηλάντη όταν πέρασε τον Προύθο και μετά την επίσημη κήρυξη της Επανάστασης (24 Φεβρ. 1821) ονομάστηκε χιλιάρχος του ελληνικού στρατεύματος. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Ιερού Λόχου. Μετά τη μάχη του Δραγατσανίου ο Λασσάνης κατέφυγε με τους αδελφούς Υψηλάντη στην Αυστρία όπου φυλακίστηκε. Στάθηκε στο πλευρό του Υψηλάντη ως την τελευταία στιγμή του. Ήρθε στην Ελλάδα το 1828. Πολέμησε στο Σεβενίκο, στο Μαρτίνο, στη Θήβα και

στην Πέτρα Βοιωτίας. Υπηρέτησε ως γενικός επιθεωρητής του στρατού της Ανατολ. Ελλάδας, διορίστηκε πρώτος νομάρχης Αττικοβοιωτίας, διετέλεσε γραμματέας οικονομικών (1836/37). Πήρε το βαθμό του συνταγματάρχη και το 1868 ονομάστηκε υποστράτηγος. Έγραψε δύο θεατρικά έργα, ένα δράμα με τίτλο "ο αρνησίθρησκος του Μοριά" και ποιήματα πατριωτικού περιεχομένου. Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα πολιτικά κείμενα και τα ιστορικά δοκίμιά του.

Λάτρης Ικέσιος (Σμύρνη 1799 1881)

Αγωνιστής του 1821, δημοσιογράφος και λόγιος. Εγκατέλειψε τις σπουδές του στη Μασσαλία και ήρθε στην Ελλάδα για να πάρει μέρος στον Αγώνα. Υπηρέτησε ως γραμματέας του ναυάρχου Ανδρέα Μιαούλη, συνόδευσε τον Τομπάζη στην Κρήτη και τον Φαβιέρο στη Χίο. Επί Καποδίστρια ορίστηκε κυβερνητικός επίτροπος στο επιτελείο του Γάλλου στρατηγού Μαιζόν, αργότερα διοικητής Σίφνου, Μήλου, Θήρας και διευθυντής της νομαρχίας Λακωνίας.

Λαχανάς Κωνσταντίνος (Σάμος 1789 Χαλκίδα 1842)

Φιλικός και αγωνιστής του 1821, πρωτοστάτης στην εξέγερση της Σάμου. Από νέος ασχολήθηκε με τη ναυτιλία. Σε κάποιο ταξίδι του στη Μασσαλία κατατάχτηκε στο γαλλικό στρατό, πήρε μέρος στην εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο και διακρίθηκε στη ναυμαχία του Αμπουκίρ (1798). Όταν επέστρεψε στη γενέτειρά του συγκρούστηκε με το αριστοκρατικό κόμμα των προκρίτων.

Λιδωρίκης

Επώνυμο οικογενείας από τη Δωρίδα. Μέλη της ανέπτυξαν εθνική δραστηριότητα στα προεπαναστατικά χρόνια, αγωνίστηκαν στην Επανάσταση του 1821 και αναδείχτηκαν στην πολιτική και στα γράμματα στα νεότερα χρόνια. Ως Γενάρχης της αναφέρεται ο κοτζαμπάσης της περιφέρειας Λιδωρικίου Αναγνώστης Λιδωρίκης (1767 1827). Ο γιος του Αναστάσιος Λιδωρίκης (1797 1845) ήταν από τους αξιολογότερους αγωνιστές της Κεντρικής Στερεάς Ελλάδας, και αντιπροσώπευε τη Δωρίδα στις εθνοσυνελεύσεις. Ο άλλος του γιος Παναγιώτης Λιδωρίκης (1800 1860) έδρασε κυρίως ως γερουσιαστής κατά τη βασιλεία του Όθωνα.

Λογοθέτης Ιωάννης (μέσα 18ου αιώνα 1826)

Φιλικός, από τους σημαντικότερους προκρίτους της Βοιωτίας, που διαδραμάτισε ενεργό ρόλο στα πολιτικά πράγματα των πρώτων χρόνων της Επανάστασης. Έμπορος με ευρύτατη δραστηριότητα σε ολόκληρη την Ελλάδα, αλλά και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Πήρε το οφίκιο του λογοθέτη και το κράτησε ως επίθετο. Όλοι σχεδόν οι περιηγητές της προεπαναστατικής εικοσαετίας φιλοξενήθηκαν στο αρχοντικό του. Το 1819 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Εργάστηκε για τη διάδοση της επαναστατικής ιδέας στην περιοχή του και διέθεσε σημαντικά ποσά. Το 1821 εκλέχτηκε πληρεξούσιος Λειβαδιάς, αργότερα ορίστηκε μέλος του Εκτελεστικού. Το 1824 χρημάτισε Έπαρχος της Αίγινας.

Λογοθέτης Λυκούργος (Καρλόβασι Σάμου 1772 Αθήνα 1850)

Πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης της Σάμου κατά την Επανάσταση, από τις σημαντικότερες μορφές του Αγώνα. Το πραγματικό του όνομα ήταν Γεώργιος Παπλωματάς. Υπηρέτησε στην αυλή του ηγεμόνα της Βλαχίας Αλέξανδρου Σούτσου και πήρε το αξίωμα του «λογοθέτη». Μυήθηκε το 1820 στη Φιλική Εταιρεία και πήρε το ψευδώνυμο Λογοθέτης. Αναγνωρίστηκε ως αρχηγός του απελευθερωτικού αγώνα της Σάμου και οδήγησε την Επανάσταση του νησιού σε επιτυχία. Δεν είχε όμως την ίδια τύχη το εγχείρημά του στη Χίο στις 10 Μαρτίου 1822. Κλήθηκε στην Πελοπόννησο για να απολογηθεί και κρατήθηκε δέσμιος ως το Δεκέμβριο. Ο Καποδίστριας αναγνώρισε το Λογοθέτη αρχηγό της Σάμου και τον διόρισε μέλος του «Πανελληνίου». Όταν η Σάμος το 1832 έμεινε έξω από τα σύνορα της Ελλάδας έφυγε από το νησί και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα

Λόντος Ανδρέας (Βοστίτσα Αιγίου 1786 Αθήνα 1846)

Πρόκριτος, φιλικός και πολιτικός. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Πολέμησε στην Α πολιορκία του Μεσολογίου. Αναμίχθηκε ενεργώς στα πολιτικά πράγματα σε όλη τη διάρκεια του Αγώνα. Πρωτοστάτησε στην προετοιμασία του κινήματος της 3ης Σεπτεμβρίου και μετά την επιτυχία του ανέλαβε το Υπουργείο Στρατιωτικών στην κυβέρνηση του Ανδρέα Μεταξά.

Λουριώτης Ανδρέας (Γιάννενα 1789 Αθήνα 1854)

Πολιτικός, στενός φίλος και συνεργάτης του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, κυρίως στη διαπραγμάτευση των δύο εξωτερικών δανείων του 1824 και του 1825.

Μαυρογένους Μαντώ (Τεργέστη 1796/7 Πάρος 1840)

Καταγόταν από οικογένεια που είχε αναλάβει υψηλά αξιώματα στη Βλαχία και στη συνέχεια απέκτησε μεγάλη περιουσία στη Βιέννη και την Τεργέστη. Η Επανάσταση την βρήκε στην Τήνο απ' όπου πήγε στη Μύκονο και τέθηκε επικεφαλής των επαναστατημένων συμπατριωτών της. Ξένοι ιστορικοί και περιηγητές εξαιρούν τη συμμετοχή της στα πεδία των μαχών, κάτι που δεν προκύπτει από ελληνικές πηγές. Με επιστολές της προς τους γυναικείους κυρίως φιλελληνικούς κύκλους της Ευρώπης συνέβαλε στην τόνωση του φιλελληνικού ρεύματος. Εργάστηκε ιδιαίτερα για την ηθική ενίσχυση των αγωνιστών και διέθεσε ολόκληρη την οικογενειακή της περιουσία για τις ανάγκες του Αγώνα. Κατέληξε έτσι να ζητάει από την Εθνοσυνέλευση του 1827 κατοικία στο Ναύπλιο που της την παραχώρησε ο Ι. Καποδίστριας ως αναγνώριση της προσφοράς της. Πέθανε ξεχασμένη και πάμφτωχη στην Πάρο το 1840 έχοντας υποβάλει λίγο πιο πριν επιστολή στον Όθωνα με την οποία ζητούσε οικονομική ενίσχυση για το σύνολο της προσφοράς της στον Αγώνα.

Μαγγίνας Αναστάσιος (Τάτζης Αστακός Ακαρνανίας 1792 1880)

Κατά την Επανάσταση έδρασε κυρίως ως πολιτικό και διοικητικό στέλεχος. Το 1823 συστοιχήθηκε πολιτικά με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο. Επί Καποδίστρια διορίστηκε μέλος του Πανελληνίου και αργότερα έγινε γερουσιαστής. Έγινε υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση Δ. Βούλγαρη.

Μακρυγιάννης (Αβορίτι Δωρίδας 1797 Αθήνα 1880)

Αγωνιστής του 1821, στρατιωτικός και δραστήριο πολιτικό πρόσωπο μετά από τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους, αυτοδίδακτος συγγραφέας Απομνημονευμάτων. Το πραγματικό του όνομα ήταν Ιωάννης Τριανταφυλλοδημήτρης. Το 1820 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και από τότε αφοσιώθηκε στον Αγώνα. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες. Κατά τους εμφύλιους τάχθηκε στο πλευρό των κυβερνητικών και μετά εισέβαλε στην Πελοπόννησο και έμεινε εκεί για να οργανώσει την άμυνα εναντίον του Ιμπραήμ. Υπερασπίστηκε

ηρωικά την Ακρόπολη, όπου τραυματίστηκε τρεις φορές. Η επαναστατική του δράση κλείνει με τη συμμετοχή του στις επιχειρήσεις του Πειραιά το 1827. Με τον ερχομό του Καποδίστρια διορίστηκε «Γενικός αρχηγός Σπάρτης». Δυσανασχετώντας για την απραξία της θέσης άρχισε να γράφει τα «Απομνημονεύματα» (1829). Χαιρέτησε με θερμά λόγια την άφιξη του Όθωνα, γρήγορα όμως απογοητεύτηκε και στράφηκε στην καλλιέργεια της γης. Ως δημοτικός σύμβουλος έπεισε το δημοτικό συμβούλιο της Αθήνας το 1837 να υποβάλει στον Όθωνα αναφορά για την παραχώρηση Συντάγματος. Η πράξη του αυτή οδήγησε στην παύση του, διάλυση του δημοτικού συμβουλίου και στον κατ' οίκον περιορισμό του ίδιου. Απ' το παλάτι θεωρήθηκε ως ο κύριος οργανωτής της συνωμοτικής κίνησης που οδήγησε στην Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Το Μάρτιο του 1853 δικάστηκε από στρατοδικείο για έσχατη προδοσία και καταδικάστηκε σε θάνατο. Αποφυλακίστηκε αργότερα με τη μεσολάβηση του Δημητρίου Καλλέργη. Μετά την έξωση του Όθωνα του ξαναδόθηκε ο τίτλος του αντιστρατήγου (1864).

Μαμούρης Γιάννης (Δρεμίστα Παρνασσίδας 1797 Αθήνα 1867)

Αγωνιστής του 1821 και στρατιωτικό στέλεχος της καποδιστριακής και οθωνικής περιόδου. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες του Αγώνα. Διακρίθηκε στην πολιορκία της Ακρόπολης από τον Κιουταχή.

Μπότσαρης

Επώνυμο μιας από τις σημαντικότερες οικογένειες του Σουλίου όπου και εγκαταστάθηκαν τις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα. Ως τόπος καταγωγής αναφέρεται το χωριό Δράγανη της Παραμυθιάς, ενώ, σύμφωνα με την οικογενειακή παράδοση, η φάρα κατάγεται από τα λείψανα της στρατιάς του Γεωργίου Καστριώτη (Σκεντέρμπεη). Η δράση της οικογένειας είναι συνδεδεμένη με τους πολέμους των Σουλιωτών εναντίον του Αλή Πασά των Ιωαννίνων και με τον Αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας. Ορισμένες διαπραγματεύσεις όμως του Γιώργη και του Κίτσου Μπότσαρη με τον Αλή έβλαψαν τους συμπατριώτες τους και μείωσαν το γόητρο της οικογενείας στα τέλη του 18ου και τις αρχές του 19ου αι. Ηρωικές σελίδες έγραψαν και τα γυναικεία μέλη της φάρας. Η Λένω Μπότσαρη (1785 1804) αφού αγωνίστηκε στη μονή Σέλτσου ρίχτηκε και πνίγηκε στα νερά του Αχελώου για να αποφύγει την αιχμαλωσία και την ταπείνωση. Ο Μάρκος Μπότσαρης (Σούλι, 1790 Κεφαλόβρυσο Καρπενησίου, 1823) υπήρξε ηγετική μορφή της Επανάστασης. Στα τέλη του 1820 διαπραγματεύτηκε με τον Αλή Πασά την

απελευθέρωση του Σουλίου, ορίστηκε αρχιστράτηγος και έδωσε λαμπρά δείγματα οργανωτικών και στρατηγικών ικανοτήτων. Στις 3 Ιουλίου 1821 αντιμετώπισε νικηφόρα στο Κομπότι της Αρτας ισχυρή τουρκική δύναμη, αγωνίστηκε στη μάχη του Πέτα, που κατέληξε σε καταστροφή, και βρέθηκε μεταξύ των υπερασπιστών του Μεσολογγίου στην πρώτη του πολιορκία (Οκτ. Δεκ. 1822) όπου παρασύροντας τους Τούρκους σε πλαστές συνομιλίες έδωσε χρόνο στους πολιορκημένους να ενισχύσουν τις οχυρώσεις. Τον Ιούλιο του 1822 ξεκίνησε να αντιμετωπίσει τους Τουρκαλβανούς στο Καρπενήσι και σχεδίασε νυχτερινή αιφνιδιαστική επίθεση, οι Τούρκοι αντέδρασαν αποφασιστικά και ο Μπότσαρης ήταν από τους πρώτους νεκρούς. Κηδεύτηκε στο Μεσολόγγι και ο θάνατός του συγκλόνισε το μαχόμενο Ελληνισμό και την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη.

Μπουμπουλίνα, Λασκαρίνα (Κωνσταντινούπολη,1776Σπέτσες, 1825)

Ηρωίδα της Ελληνικής Επανάστασης, από τις λίγες γυναίκες που διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Το 1788 παντρεύτηκε τον Δημ. Γιάννουζα και το 1801 τον Δ. Μπούμπουλη, πλούσιο Σπετσιώτη πλοιοκτήτη. Μετά το θάνατό του, το 1811, αύξησε την περιουσία του και ναυπήγησε το πλοίο «Αγαμέμνων» με δεκαοκτώ πυροβόλα. Αυτό, άλλα τρία μικρότερα και πολλά χρήματα, τα διέθεσε για τον Ελληνικό Αγώνα. Συμμετείχε ενεργά σε πολλές επιχειρήσεις, όπως στην πολιορκία του Ναυπλίου, και μπήκε από τους πρώτους στην Τριπολιτσά. Κατά τον εμφύλιο πόλεμο συντάχθηκε με τους στρατιωτικούς και τον Κολοκοτρώνη. Στο πατρικό της σπίτι στις Σπέτσες σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια (ενδο)οικογενειακής διαμάχης. Το όνομά της ξεπέρασε από τον πρώτο χρόνο του Αγώνα τα σύνορα του ελληνικού χώρου και ενέπνευσε πολλούς καλλιτέχνες.

Μιαούλης Ανδρέας (1796 Αθήνα,1835)

Ναύαρχος της Ελληνικής Επανάστασης, γιος του Δημητρίου Βώκου, γνωστός όμως με το παρωνύμιο Μιαούλης. Ασχολήθηκε με τη ναυτιλία από τα εφηβικά του χρόνια και έδρασε σε ναυτιλιακές επιχειρήσεις που του προσπόρισαν σημαντικά κέρδη με τα οποία απέκτησε πλοία μεγάλης χωρητικότητας. Αναγνωρίστηκε ναύαρχος των Υδραίων από τα τέλη του 1821. Το πρώτο του ανδραγάθημα πραγματοποιήθηκε στη ναυμαχία της Πάτρας στις 20/2/1822 και στη συνέχεια διακρίθηκε στη Χίο, στο Ναύπλιο, στα Ψαρά και στη ναυμαχία του Γέροντα (1824), τη μεγαλύτερη ναυτική σύγκρουση κατά τη διάρκεια της Επανάστασης. Προσπάθησε να αποτρέψει την απόβαση του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο (1825) και να ενισχύσει το Μεσολόγγι κατά

τη Β' πολιορκία του. Ο Καποδίστριας, που τον εκτιμούσε ιδιαίτερα, του ανέθεσε την αρχηγία του στόλου του Αιγαίου, αλλά στη συνέχεια υπήρξε από τους πρωτεργάτες της αντικαποδιστριακής κίνησης και έφτασε στο σημείο να διατάξει την πυρπόληση των ελληνικών πλοίων στο λιμάνι του Πόρου, ενέργεια που τον στιγματίσει. Ορίστηκε μέλος της επιτροπής που μετέβη στο Μόναχο για να προσφέρει την αφοσίωση του έθνους στον Οθωνα, από τον οποίο διορίστηκε αρχηγός του Ναυτικού Διευθυντηρίου και γενικός επιθεωρητής του στόλου. Πέθανε στην Αθήνα και τάφηκε στον Πειραιά στην Ακτή που ονομάστηκε έκτοτε Ακτή Μιαούλη.

Μαυροκορδάτος, Αλέξανδρος (Κωνσταντινούπολη, 1791 Αίγινα, 1865)

Από τις σημαντικότερες πολιτικές προσωπικότητες της Επανάστασης. Γιός του λόγιου αξιωματούχου στις παραδουνάβιες Ηγεμονίες Νικολάου Μαυροκορδάτου απέκτησε επιμελημένη μόρφωση κατάλληλη για να αναλάβει δημόσια αξιώματα. Έφτασε στο Μεσολόγγι τον Ιούλιο του 1821 συνοδευόμενος από ομογενείς και φιλέλληνες με στόχο την επέκταση της Επανάστασης, την οργάνωση και πολιτική ενοποίηση των εξεγερμένων τόπων και τη συγκέντρωση της πολιτικής εξουσίας στο πλαίσιο μιας «Εθνικής Διοίκησης». Συνέβαλε στη συγκρότηση τοπικού πολιτεύματος στη Δυτική Ελλάδα και στη σύγκληση της Α Εθνοσυνέλευσης. Αναδείχθηκε πρόεδρος της και πρόεδρος της επιτροπής που συνέταξε το προσωρινό πολίτευμα της Ελλάδας. Οι πολιτικές αρχές που υπαγορεύονται σ' αυτό φανερώνουν τους σαφείς ιδεολογικούς και πολιτικούς του προσανατολισμούς που είναι διαποτισμένοι από τις αρχές του φιλελευθερισμού. Δραστηριοποιήθηκε και στρατιωτικά, όπου βαρύνεται με την καταστροφή στο Πέτα (4 Ιουλ. 1822), αλλά είναι κι αυτός που πρωτοστάτησε στην οργάνωση της άμυνας του Μεσολογγίου που αποδείχθηκε σωτήρια κατά την πρώτη πολιορκία της πόλης. Υιοθέτησε μια σταθερά αγγλόφιλη πολιτική, γιατί πίστευε, ότι η Αγγλία και λόγω των συμφερόντων της στην Ανατολή ήταν η μόνη δύναμη, που μπορούσε να αντιταχθεί στα επεκτατικά σχέδια της Ρωσίας και επειδή θεωρούσε ότι αντιπροσώπευε πρότυπο πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης. Με την ιδιότητά του ως αρχηγού του «αγγλικού κόμματος» ζήτησε με επιστολή του από τον Τζωρτζ Κάνιγκ να αντισταθεί στο ρωσικό σχέδιο για τη δημιουργία τριών ηγεμονιών στην επαναστατημένη Ελλάδα με το επιχείρημα ότι είναι προς το συμφέρον της Αγγλίας και της Ευρώπης η ίδρυση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Οι απόψεις και οι ενέργειές του αυτές δημιούργησαν αρκετές ζυμώσεις που κατέληξαν στη συνθήκη του Λονδίνου (6 Ιουλίου 1827). Η πολιτική του δράση συνεχίστηκε και μετά την άφιξη του Καποδίστρια όταν ανέλαβε και υπουργικά καθήκοντα. Αποσύρθηκε όμως το 1830 και αναδείχθηκε ηγέτης της αντιπολίτευσης. Σε όλη σχεδόν τη διάρκεια της

απολυταρχικής περιόδου της βασιλείας του Όθωνα παρέμεινε εκτός Ελλάδας ως πρεσβευτής. Υποχρεώθηκε, ωστόσο, ο Όθων να τον χρησιμοποιήσει ως πρωθυπουργό το 1841, 1844 και 1854, αλλά κάθε φορά τον υπονόμειε προκαλώντας άμεσα ή έμμεσα την παραίτησή του. Ο ίδιος έμεινε νομιμόφρων προς τον βασιλιά και μόνο αργότερα μεταστράφηκε και είχε ανάμειξη στις διεργασίες που οδήγησαν στην έξωσή του το 1862.

Στο τέλος της σταδιοδρομίας του εκλέχτηκε πληρεξούσιος Ευρυτανίας στην Εθνοσυνέλευση του 1862 και πρόεδρος της επιτροπής σύνταξης του Συντάγματος. Τυφλός και κατάκοιτος δεν πήρε ενεργό μέρος στις εργασίες της, διατήρησε όμως το ενδιαφέρον του για τα κοινά και τη σπάνια πνευματική του διαύγεια ως το θάνατό του.

Μαυρομιχάλη Οικογένεια *

Ιστορική οικογένεια που κατά την παράδοση προερχόταν από τη Θράκη, όταν στα μέσα του 14ου αιώνα πιεζόμενη από τους Τούρκους κατέφυγε και εγκαταστάθηκε στη Μάνη. Από τα μέσα του 18ου αι. αναδείχθηκε σε σημαντικό τοπικό παράγοντα, έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στα προεπαναστατικά γεγονότα (Ορλωφικά) και στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας (κατάληψη Καλαμάτας, μάχη Βαλτετσίου, πολιορκία Ναυπλίου και Ακροκορίνθου, αντιμετώπιση του Ιμπραήμ κ.ά.) πληρώνοντας βαρύ φόρο αίματος.

Πετρόμπεης (Μάνη, 1773 Αθήνα, 1848)

Υπήρξε ηγετική μορφή της Πελοποννήσου, πρωταγωνιστής πολιτικών και στρατιωτικών γεγονότων. Το 1815 ανέλαβε το αξίωμα του μπέη της Μάνης. Διακρίθηκε στις επιχειρήσεις κατά του Δράμαλη, στην άμυνα του Μεσολογγίου και στην απόκρουση του Ιμπραήμ. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου προσπάθησε να δημιουργήσει κλίμα συνδιαλλαγής μεταξύ των εμπολέμων. Κατέλαβε υψηλά αξιώματα (πρόεδρος Β' Εθνοσυνέλευσης, πρόεδρος Βουλευτικού και Εκτελεστικού και γερουσιαστής μετά την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου). Φυλακίστηκε με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας, μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια και αποφυλακίστηκε το 1832.

Κυριακούλης (Μάνη Σπλάντζα Ηπείρου, 1822)

Αδελφός του Πετρόμπεη υπήρξε από τις ηρωικότερες μορφές της οικογένειας. Σκοτώθηκε σε σφοδρή μάχη με 3.000 Τούρκους στην προσπάθειά του να ενισχύσει τους πολιορκημένους στην Κιάφα Σουλιώτες. Στο πεδίο της μάχης, στα Στύρα της Εύβοιας, άφησε την τελευταία του πνοή και ο Ηλίας (Μάνη, 1795 - Στύρα, 1822), γιος του Πετρόμπεη, προικισμένος με στρατηγικά προσόντα και απaráμιλλη γενναιότητα. Ανέλαβε την αρχηγία της εκστρατείας για την απελευθέρωση της Εύβοιας.

Μεταξάς Ανδρέας (Αργοστόλι, 1790 Αθήνα, 1860)

Πολιτικός και αγωνιστής την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης και της βασιλείας του Όθωνα. Συμμετείχε ενεργά και αποφασιστικά σε πολεμικές επιχειρήσεις την άνοιξη του 1821 όταν και τραυματίστηκε. Μετά την άλωση της Τριπολιτσάς άρχισε την πολιτική του σταδιοδρομία. Εστάλη στο συνέδριο της Βερόνας για να αναπτύξει τα ελληνικά δίκαια, επέστρεψε όμως άπρακτος αφού δεν του δόθηκε άδεια αποβίβασης. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου τάχθηκε με το μέρος του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και αργότερα πρωτοστάτησε στην εκλογή του Καποδίστρια ως κυβερνήτη. Η Αντιβασιλεία του ανέθεσε υψηλά αξιώματα (νομάρχης Λακωνίας, πρεσβευτής στη Μαδρίτη), τον συνέλαβε όμως και για αντικυβερνητική δράση. Αποτέλεσε μαζί με τον Κωνσταντίνο Ζωγράφο τον πολιτικό πυρήνα της Επανάστασης της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και με πρόταση του Μακρυγιάννη ορίστηκε πρωθυπουργός στην κυβέρνηση που διεξήγαγε εκλογές για Εθνοσυνέλευση. Το 1850 διορίστηκε πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη απ' όπου αναχώρησε το 1854 μετά την έναρξη του Κριμαϊκού πολέμου. Ο Όθων το 1859 ελπίζοντας να εκτονώσει την σε βάρος του κατάσταση κάλεσε τον Μεταξά να σχηματίσει κυβέρνηση, ο οποίος όμως αντιμετωπίζοντας ανυπέρβλητες δυσχέρειες εγκατέλειψε την προσπάθειά του.

Μπότασης

Επώνυμο ιστορικής σπετσιώτικης οικογένειας ηπειρώτικης καταγωγής. Ήταν εγκατεστημένοι από τα μέσα του 17ου αιώνα στο Κρανίδι και μετά το 1736 εγκαταστάθηκαν στις Σπέτσες. Ο Νικόλαος Μπότασης (Κρανίδι, 1730 - Σπέτσες, 1812) είναι ο γενάρχης. Ασχολήθηκε με το εμπόριο και τη ναυτιλία, απέκτησε μεγάλη περιουσία και πήρε μέρος στα Ορλωφικά (1770). Στο ναυτικό αγώνα για την Ανεξαρτησία διακρίθηκαν οι Γκίκας Μπότασης (Σπέτσες, 1766 -

Ναύπλιο, 1833), Παναγιώτης Μπότσης (Σπέτσες, 1784 - Ναύπλιο, 1824), Νικόλαος Μπότσης (Σπέτσες, 1792 - Αθήνα, 1842) και Θεοδόσιος Μπότσης (Σπέτσες, 1794 - 1836). Προοδευτικοί και φιλελεύθεροι διακρίθηκαν για την αγωνιστικότητα και τη γενναιοδωρία τους στην οικονομική ενίσχυση του Αγώνα και ειδικότερα στην αύξηση της ναυτικής δύναμης του νησιού τους.

Μπάουρον, Τζώρτζ Γκόρντον Νόελ (Λονδίνο, 1788 - Μεσολόγγι, 1824)

Αγγλος λυρικός ποιητής και φιλέλληνας. Αποδέχτηκε την πρόταση του Φιλελληνικού Κομιτάτου του Λονδίνου να γίνει εκπρόσωπός του στην Ελλάδα, φόρτωσε το μπρίκι «Ηρακλής» με όπλα, τρόφιμα και φαρμακευτικό υλικό και έφτασε στο Αργοστόλι τον Αύγουστο του 1823. Παρέμεινε για πέντε μήνες στο χωριό Μεταξάτα και τον Ιανουάριο του 1824 πήγε στο Μεσολόγγι. Εκεί έγινε δεκτός με ενθουσιασμό απ' όλους τους Έλληνες και η παρουσία του τροφοδότησε ευεργετικά το φιλελληνικό κίνημα. Επιχείρησε να οχυρώσει το Μεσολόγγι και να δημιουργήσει πυρήνα πυροβολικού. Συγκρότησε σώμα Σουλιωτών με το οποίο σχεδίαζε την κατάληψη της Ναυπάκτου, η απειθαρχία όμως που εκδηλώθηκε οδήγησε στη ματαίωση της επιχείρησης. Διορίστηκε συνταγματάρχης πυροβολικού, του απονεμήθηκε η ιδιότητα του Έλληνα πολίτη, οι Μεσολογγίτες τον ανακήρυξαν πολίτη και ευεργέτη της πόλης τους και το Φιλελληνικό Κομιτάτο τον εξέλεξε μέλος της επιτροπής για τη διαχείριση του πρώτου δανείου. Τα ποικίλα καθημερινά προβλήματα του προξενούσαν απογοήτευση που σε συνδυασμό με το άσχημο κλίμα επιδείνωσαν την ήδη κλονισμένη υγεία του. Στα μέσα Φεβρουαρίου 1824 αρρώστησε από ελονοσία και πέθανε στις 19 Απριλίου.

Μαυροβουνιώτης, Βάσ(σ)ος (Μαυροβούνιο, 1795 - Αττικοβοιωτία, 1847)

Μαυροβούνιος οπλαρχηγός του 1821 και στρατιωτικός της οθωνικής περιόδου. Καθιερώθηκε ως στρατιωτικό στέλεχος στην περιοχή της Εύβοιας, όπου πήρε μέρος σε διάφορες μάχες (Στύρα, Βρυσάκια, Πολιτικά, Βάθεια), ανέλαβε τη φύλαξη της Ύδρας και το 1825 συμμετείχε στον αγώνα κατά του Ιμπραήμ. Στις εμφύλιες συγκρούσεις συντάχθηκε με την πλευρά του Κουντουριώτη και πολιτικά ήταν ενταγμένος στο γαλλικό κόμμα.

Μελετόπουλος, Δημήτριος (Αίγιο, 1796Αθήνα, 1858)

Πρόκριτος της Βοστίτσας (Αιγίου) και αγωνιστής. Ήταν από τους λίγους Πελοποννήσιους προκρίτους που δέχθηκαν τις απόψεις τον Παπαφλέσσα για γρήγορη έναρξη του Αγώνα. Ως υπαρχηγός του Ανδρέα Λόντου κινήθηκε ιδιαίτερα στην Αχαΐα, και συμμετείχε στην πολιορκία της Πάτρας και στην καταδίωξη του Δράμαλη στην Ακράτα. Μετά την εισβολή του Ιμπραήμ τάχθηκε στο πλευρό του Κολοκοτρώνη και αγωνίστηκε κατά των αιγυπτιακών στρατευμάτων. Διετέλεσε δήμαρχος Αιγίου, νομάρχης Αττικής και υπουργός εσωτερικών.

Μέξης, Χατζηγιάννης (Σπέτσες,17541844)

Πρόκριτος των Σπετσών, γνωστός για την προσφορά του στο ναυτικό αγώνα της Επανάστασης. Πρωτοστάτησε στην εξέγερση των Σπετσών, εργάστηκε για τη διάδοση του επαναστατικού μηνύματος στα άλλα νησιά και διέθεσε τα καράβια του στην υπηρεσία των αγωνιζομένων. Κράτησε με επιτυχία την άμυνα των Σπετσών κατά τη διάρκεια της ναυμαχίας μεταξύ του ελληνικού στόλου υπό τον Μιαούλη και της τουρκικής αρμάδας (8 Σεπτ. 1822).

Μήλιος, Ζάχος (Χειμάρρα,1805 Θήβα,1860)

Στρατιωτικός της επαναστατικής και της οθωνικής περιόδου. Το 1824 συνόδευσε τον αδελφό του Σπυρομήλιο στην εκστρατεία του Μαυροκορδάτου εναντίον του Ομέρ Βρυώνη στη Δυτική Ελλάδα. Συμμετείχε σε μάχες κατά του Κιουταχή, πολέμησε στο Μεσολόγγι και έλαβε μέρος στην Έξοδο. Πολιτικά στοιχήθηκε αρχικά με την παράταξη του Μαυροκορδάτου και μετά με το ρωσικό κόμμα.

Μητροπέτροβας (Γαράντζα [Μέλπεια] Μεσσηνίας, 1745 1838)

Ανέπτυξε πολεμική δραστηριότητα κατά τη διάρκεια των Ορλωφικών και εργάστηκε για την προετοιμασία της Επανάστασης στη Μεσσηνία. Κατά τη διάρκεια του Αγώνα τάχθηκε στο πλευρό του Κολοκοτρώνη και πήρε μέρος στη μάχη στο Βαλτέτσι και στην άλωση της Τριπολιτσάς. Φανατικός πολέμιος της Αντιβασιλείας πρωτοστάτησε στην ανταρσία των Μανιατών μετά την καταδίκη του Κολοκοτρώνη και στην εξέγερση της Μεσσηνίας για την οποία καταδικάστηκε σε θάνατο, αλλά δεν εκτελέστηκε λόγω της προχωρημένης ηλικίας του.

Μίχος Αρτέμιος (Ιωάννινα,1803 Αθήνα,1873)

Αγωνιστής και απομνημονευματογράφος. Κατέβηκε το 1822 στη νότια Ελλάδα και πολέμησε στο Μοριά και τη Ρούμελη. Ήταν στο Μεσολόγγι κατά τη διάρκεια της δεύτερης πολιορκίας και μετά την Έξοδο ακολούθησε τον Καραϊσκάκη και πήρε μέρος σε επιχειρήσεις στην Αττική και στην Ανατολική Στερεά υπό τον Δ. Υψηλάντη. Στο ανεξάρτητο κράτος υπηρέτησε στον τακτικό στρατό και ήταν από τους πρωταγωνιστές της αντικαθεστωτικής εξέγερσης τον Ναυπλίου του 1862. Έγραψε απομνημονεύματα που αναφέρονται στην πολιορκία και την Έξοδο τον Μεσολογγίου, αλλά και σε άλλα συμβάντα ως το τέλος του Αγώνα.

Μπαϊρακτάρης (ή Σπύρου) Γιάννης (Σούλι, 1793)

Αγωνιστής του 1821. Υπηρέτησε υπό τους Μποτσαραίους. Πολέμησε κατά τη διάρκεια της δεύτερης πολιορκίας του Μεσολογγίου και συνέχισε μετά την Έξοδο τον αγώνα στην Αράχοβα και την Αττική υπό τον Καραϊσκάκη.

Μπενιζέλος, Προκόπης (Αθήνα,17821850)

Δημογέροντας της Αθήνας. Εργάστηκε για την προετοιμασία του Αγώνα, πιάστηκε όμηρος, κλείστηκε στις φυλακές της Ακρόπολης όπου υποβλήθηκε σε φρικτά βασανιστήρια. Δραπέτευσε στην Ύδρα και αργότερα συμμετέσχε στην εκστρατεία του Καραϊσκάκη στην Αττική. Έζησε τα τελευταία χρόνια της ζωής του κατάκοιτος εξαιτίας των βασανιστηρίων.

Μπενιζέλος Ρούφος (Πάτρα, 17951868)

Αγωνιστής του 1821 και πολιτικός.

Χρημάτισε τρεις φορές Πρωθυπουργός της Ελλάδας: το 1863 (δύο φορές) και το 1865 1866.

Συγκαταλέγεται στους πρωτεργάτες της Επανάστασης στην Πάτρα και ήταν μέλος του Επαναστατικού και Αχαϊκού Διευθυντηρίου.

Εργάστηκε για την οργάνωση της πολιορκίας του κάστρου της πόλης.

Το 1828 διορίστηκε Διοικητής Σύρου και Επίτροπος Ηλείας.

Χρημάτισε υπουργός Εσωτερικών και δήμαρχος της Πάτρας.

Το 1832 μέλος της Γερουσίας και το 1835 σύμβουλος Επικρατείας.

Με την έξωση του Όθωνα ανέλαβε μαζί με τον Δημήτριο Βούλγαρη και τον Κωνσταντίνο Κανάρη την προσωρινή διακυβέρνηση της χώρας.

Μπουκουβάλα Οικογένεια

Επώνυμο αρματολικής οικογένειας των Αγράφων. Οι Μπουκουβαλαίοι καταδιωκόμενοι από τους Τουρκαλβανούς μετακινήθηκαν νοτιότερα. Από το 1822 και ύστερα έχασαν και τυπικά τα δικαιώματά τους στα Άγραφα που περιήλθαν στον Καραϊσκάκη και σε άλλους οπλαρχηγούς.

Μπούσγος, Βασίλης (Απόκουρο Ναυπακτίας 1796 Λιβαδειά, 1860)

Υπηρέτησε προεπαναστατικά στην αυλή του Αλή πασά και το 1821 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Κατά την έκρηξη της Επανάστασης βρέθηκε στο Γαλαξίδι, ξεσήκωσε τους κατοίκους της Αράχοβας, πήρε μέρος στη μάχη για την κατάληψη της Λιβαδειάς και στη μάχη της Αλαμάνας με τον Αθανάσιο Διάκο. Συνέχισε την πολεμική του δραστηριότητα σε διάφορες περιοχές της Στερεάς Ελλάδας στο πλευρό του Ανδρούτσου, του Γκούρα και του Καραϊσκάκη και κατέλαβε στρατιωτικά αξιώματα στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος.

Νικηταράς (Νικήτας Σταματελόπουλος) (Μεγάλη Αναστάσοβα Μεσσηνίας, 1787- Πειραιάς, 1849)

Από τους σημαντικότερους οπλαρχηγούς του 1821, ανηψιός και στενός συνεργάτης του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Το 1805 μετά το θάνατο του αρματολού πατέρα του, ακολούθησε τον Κολοκοτρώνη στα Επτάνησα. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και το Φεβρουάριο του 1821 βρισκόταν στην Καλαμάτα, έτοιμος για την κήρυξη της Επανάστασης. Μετά την απελευθέρωση της Καλαμάτας ο Νικηταράς με τον Παπαφλέσσα και τον Κολοκοτρώνη βάδισαν προς την Αρκαδία με σκοπό την άλωση της Τριπολιτσάς. Λίγες μέρες μετά τη μάχη στο Βαλτέτσι απέκρουσε στα Δολιανά την επίθεση 6000 Τούρκων που άφησαν στο πεδίο της μάχης 300 νεκρούς και το σύνολο των πυροβόλων τους. Τότε ονομάστηκε «Τουρκοφάγος». Το καλοκαίρι του 1822 μαζί με άλλους οπλαρχηγούς συνέτριψε το Δράμαλη. Η δράση του συνεχίστηκε στην Αττική και την Πελοπόννησο. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου τάχθηκε με το μέρος του Κολοκοτρώνη. Μετά την άφιξη του Καποδίστρια υπήρξε από τους στενούς συνεργάτες του. Αν και ανήκε στη ρωσόφιλη παράταξη δεν έλαβε ενεργό μέρος στις πολιτικές διαμάχες, ήταν όμως σαφής η αντίθεσή του προς τους Βαυαρούς. Το 1839 συνελήφθη ως μέλος της «Φιλορθόδοξης Εταιρείας» που στρεφόταν εναντίον του Όθωνα, δικάστηκε, αθωώθηκε, ο βασιλιάς όμως διέταξε τον

περιορισμό του στην Αίγινα. Μετά την Επανάσταση του 1843 ονομάστηκε υποστράτηγος και το 1847 γερουσιαστής. Πέθανε στον Πειραιά τυφλός και πάμφτωχος.

Νεόφυτος, ο Ταλαντίου (Νικόλαος Μεταξάς) (Αθήνα, 1762 1861)

Κληρικός, αγωνιστής του 1821 και πρώτος Μητροπολίτης Αθηνών. Πήρε αξιόλογη μόρφωση, το 1792 χειροτονήθηκε διάκονος στη Μονή Πεντέλης όπου χρημάτισε και δάσκαλος. Το 1803 χειροτονήθηκε επίσκοπος Ταλαντίου και άρχισε πλούσια και αξιόλογη εκκλησιαστική και εθνική δράση. Κατά τη διάρκεια της Επανάστασης διαδραμάτισε ενεργό ρόλο πρωτοστατώντας στον απελευθερωτικό αγώνα της επαρχίας Αταλάντης και συνδράμοντας τον Αθανάσιο Διάκο στην Αλαμάνα. Συμμετείχε στην Α' Εθνοσυνέλευση, καθώς και στις υπόλοιπες και ήταν παρών σε όλες τις προσπάθειες της διοίκησης για τη ρύθμιση των εκκλησιαστικών πραγμάτων. Το 1833 ονομάστηκε επίσκοπος Αθηνών και το 1850 μετά την έκδοση του «Συνοδικού Τόμου» από το Οικουμενικό Πατριαρχείο διορίστηκε πρώτος και μόνιμος πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος και ονομάστηκε μητροπολίτης Αθηνών αξίωμα που κατείχε ως το θάνατο του.

Νοταρά Οικογένεια

Μεγάλη ιστορική πελοποννησιακή οικογένεια με δράση κυρίως στην Κορινθία. Απέκτησαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας μεγάλη οικονομική και διοικητική δύναμη. Ισόβιοι δημογέροντες στην επαρχία τους, καθοριστικοί παράγοντες της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου συμμετείχαν ενεργά στις εθνικοπολιτικές επιδιώξεις των συμπατριωτών τους. Η οικογένεια εξέθρεψε στους κόλπους της αγίους της Ορθοδοξίας (Αγ. Γεράσιμος, Αγ. Μακάριος), λόγιους, κληρικούς και ιεράρχες, αγωνιστές, φιλικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς που έδρασαν στην ελληνική εξέγερση του 1770 (Ορλωφικά), στην προεπαναστατική περίοδο, στον Αγώνα και στα πρώτα χρόνια του ελληνικού βασιλείου. Ο Πανούτσος Νοταράς (Τρίκαλα Κορινθίας, 1752 1849) ήταν από τα περισσότερο αναπτυγμένα πνευματικά και οικονομικά μέλη της οικογένειας. Πρωταγωνιστής στα Ορλωφικά, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία το 1818. Είχε επιφυλάξεις για την έναρξη του ένοπλου αγώνα το 1821 που τις απέβαλε όταν είδε τη ραγδαία εξάπλωσή του. Προσχώρησε στις επαναστατικές διαδικασίες με την άφιξη του Δ. Υψηλάντη και η παρουσία του επηρέασε θετικά και άλλους Πελοποννήσιους κοτζαμπάσηδες. Εκλέχθηκε πληρεξούσιος της Α' Εθνοσυνέλευσης και μέλος της Επιτροπής σύνταξης του πρώτου

Συντάγματος. Υπήρξε έντιμος και αφιλοκερδής σε όλα τα αξιώματα στα οποία υπηρέτησε. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου ήταν διαλλακτικός και μετριοπαθής και περιορίστηκε σε νουθεσίες και προτροπές προς τους αντιπάλους προσπαθώντας να τους συνδιαλλάξει. Παρουσιάστηκε για τελευταία φορά στο πολιτικό προσκήνιο μετά την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου και εκλέχθηκε πρόεδρος της πρώτης Βουλής του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Ο Παναγιώτης Νοταράς (Τρίκαλα Κορινθίας, 1803 Αθήνα, 1879) πήρε μέρος στην πολιορκία και την άλωση του Ακροκορίνθου, πολέμησε εναντίον του Δράμαλη και στη μάχη της 'Αμπλιανής οπότε του δόθηκε και ο βαθμός του αντιστράτηγου. Ο Ιωάννης (Γιαννάκης) Νοταράς (Τρίκαλα Κορινθίας, 1805 Ανάλατος Αττικής, 1827) γνωστός και ως «αρχοντόπουλο» διακρινόταν για τα πνευματικά του προσόντα, την ομορφιά και τη γενναιότητά του. Συμμετείχε στην πολιορκία του Ακροκορίνθου και στην αναχαίτιση της στρατιάς του Δράμαλη. Κατά τη διάρκεια του εμφυλίου γνώρισε διώξεις από το Γκούρα και φυλακίστηκε στην Ύδρα. Πολέμησε εναντίον του Ιμπραήμ, στην Καστέλλα υπό το Γκόρντον και σκοτώθηκε στην καταστρεπτική μάχη του Αναλάτου στις 24 Απριλίου 1827.

Νέγρης, Θεόδωρος (Κων/πολη, 1790Ναύπλιο, 1824)

Πολιτικός, από τις πιο ικανές, αλλά και αμφιλεγόμενες προσωπικότητες του Αγώνα. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και ανέπτυξε επωφελή δραστηριότητα. Οι ενέργειές του όμως για ν' ανακαλύψει την Ανώτατη Αρχή έθεσαν σε κίνδυνο τους Φιλικούς οι οποίοι σχεδίασαν και την εκτέλεσή του. Αποβιβάστηκε τον Απρίλιο του 1821 στην Τήνο και δήλωσε την πρόθεσή του να παραμείνει στην επαναστατημένη Ελλάδα. Ο Δημήτριος Υψηλάντης εκτιμώντας τις πρώτες θετικές του ενέργειες ως φιλικού τον δέχτηκε, χωρίς όμως να του προσφέρει κάποιο αξίωμα. Στην Καλαμάτα, όπου τον απομόνωσε, προσπάθησε να προσεταιριστεί τους στρατιωτικούς και να υπονομεύσει κάθε προσπάθεια οργάνωσης τακτικού στρατού. Με τη μεσολάβηση του Μαυροκορδάτου επιτεύχθηκε η συγκατάθεση του Δ. Υψηλάντη για συμμετοχή του Νέγρη στη διοίκηση της Ρούμελης και του ανατέθηκε η οργάνωση της Ανατολικής Ελλάδας. Συγκάλεσε συνέλευση στα Σάλωνα όπου ψηφίστηκε στις 19 Νοεμβρίου 1821 η «Νομική Διάταξις της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος». Στο κείμενο αυτό, όπου εξέφρασε τις πολιτικές του πεποιθήσεις, διακρίνονται ορισμένες αρχές, ατελείς βέβαια, πολιτικής αυτοδιάθεσης και ατομικών ελευθεριών. Ο ίδιος εκλέχθηκε πρόεδρος του Αρείου Πάγου, της ανώτατης νομοθετικής, διοικητικής και δικαστικής αρχής. Πήρε μέρος στην Α' Εθνοσυνέλευση. Μετά την Β' Εθνοσυνέλευση αποσχίστηκε από το κόμμα του Μαυροκορδάτου και προσχώρησε στην πλευρά του

Κολοκοτρώνη και του Ανδρούτσου διακηρύσσοντας δημοκρατικές απόψεις. Όταν ο Κολοκοτρώνης δέχτηκε την αντιπροεδρία του Εκτελεστικού, ο Νέγρης παραμερίστηκε, προσκολλήθηκε στον Ανδρούτσο και με την ελπίδα ότι θα κατάφερνε να υπερφαλαγγίσει τον Μαυροκορδάτο συγκάλεσε συνέλευση των αρχηγών της Στερεάς στα Σάλωνα όπου κλήθηκε και ο Μπάϋρον. Η συνέλευση αυτή ξεκίνησε τις εργασίες της τον Απρίλιο του 1824, αλλά ο θάνατος του ποιητή ματαίωσε τα σχέδια των πρωτεργατών της και ο Νέγρης απογοητευμένος επέστρεψε στο Ναύπλιο όπου και πέθανε από τύφο απομονωμένος και πάμφτωχος.

Νεόφυτος ο Καρύστου (Φύλλα Ευβοίας, 1790 Χαλκίδα, 1851)

Κληρικός, φιλικός και αγωνιστής του 1821. Ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα και συνέβαλε σημαντικά στην εξάπλωση της Επανάστασης στη νότια Εύβοια. Η ήττα στα Στύρα, ο θάνατος του Μαυρομιχάλη, η αποτυχημένη πολιορκία της Καρύστου περιόρισαν τις ελπίδες του για απελευθέρωση της νότιας Εύβοιας, αλλά δεν έπαυσε σε όλη τη διάρκεια του Αγώνα να φροντίζει για την αναζωπύρωση της Επανάστασης συγκεντρώνοντας πολεμοφόδια, χρήματα και πολεμιστές.

Νικόδημος, Κωνσταντίνος (Ψαρά, 1795/6 Αθήνα, 1879)

Πυρπολητής και απομνημονευματογράφος του ναυτικού Αγώνα του 1821. Πήρε μέρος στις ναυτικές επιχειρήσεις από τους πρώτους μήνες της Επανάστασης και σε όλη τη διάρκειά της διαδραμάτισε, ως κυβερνήτης πυρπολικού, πρωταγωνιστικό ρόλο σε επικίνδυνες αποστολές (ναυμαχία στο Τρίκκερι, εκστρατεία για την ανάκτηση των Ψαρών, ενίσχυση πολιορκημένων στο Μεσολόγγι). Μετά την απελευθέρωση υπήρξε βασικό στέλεχος του Ναυτικού και κατέβαλε ιδιαίτερες προσπάθειες για την αναδιοργάνωσή του. Το 1826 δημοσίευσε το «Υπόμνημα περί της Νήσου Ψαρών» που είναι πολύτιμο για τα έγγραφα που περιέχει και γιατί αποτελεί προσωπική μαρτυρία ενός πυρπολητή.

Ξάνθος, Εμμανουήλ (Πάτμος, 1772 Αθήνα, 1851)

Ενας από τους τρεις ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας. Σπούδασε στην Πατριάδα Σχολή και σταδιοδρόμησε ως εμπορικός υπάλληλος. Το 1813 στην Οδησό συνδέθηκε φιλικά με τον Νικόλαο Σκουφά και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ. Οι τρεις τους στις 14 Σεπτεμβρίου 1814 συνέστησαν τη Φιλική Εταιρεία. Το Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου εγκαταστάθηκε στην Κων/πολη όπου ως το 1818 εργάστηκε δραστήρια για την

προσέλκυση μελών. Με συστατικές επιστολές από τον 'Ανθιμο Γαζή κατευθύνθηκε στην Πετρούπολη, όπου τον Ιανουάριο του 1820 συνάντησε τον Ι. Καποδίστρια, τον ενημέρωσε για την Εταιρεία και του πρόσφερε την αρχηγία της. Μετά την άρνηση του Καποδίστρια στράφηκε προς τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, ο οποίος και ανέλαβε την ηγεσία της. Ο Ξάνθος συνέχισε να εργάζεται στη Ρωσία και τη Μολδοβλαχία για το συντονισμό της επαναστατικής προετοιμασίας και για τη συγκέντρωση χρημάτων και εφοδίων. Με ειδικούς απεσταλμένους ενημέρωσε τους φιλικούς της Ελλάδας για την έναρξη του Αγώνα και μετά την αποτυχία της Επανάστασης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες κατέβηκε στην Πελοπόννησο. Το 1826 ανέλαβε να φυγαδεύσει από τις φυλακές της Αυστρίας τον Αλ. Υψηλάντη μετά από πρόταση του αδελφού του Δημητρίου, αλλά ο ίδιος αρνήθηκε να τον ακολουθήσει. Εγκαταστάθηκε στο Βουκουρέστι και ζούσε αθόρυβα και τόσο φτωχικά ώστε το 1832 η σύζυγος του με αναφορά της στη Δ' Εθνοσυνέλευση ζητούσε «το έλεος του έθνους». Ο Ιωάννης Φιλήμων στο έργο του «Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Φιλικής Εταιρείας» το 1834, υπό την επίδραση του Αναγνωστόπουλου, τον κατηγορήσε για κακή διαχείριση των χρημάτων της Εταιρείας. Ο Ξάνθος συνέταξε απολογητική απάντηση το 1837 και ο Φιλήμων σε άρθρο του στην εφημερίδα «Αιών» το 1839 αποκατέστησε την αλήθεια. Το 1838 ο Όθων του απένειμε το Χρυσό Σταυρό του Σωτήρος. Φεύγοντας από τη Βουλή όπου είχε παρακολουθήσει μια συνεδρίαση έπεσε από σκάλα και τραυματίστηκε θανάσιμα. Κηδεύτηκε στις 30 Νοεμβρίου 1851 με τιμές στρατηγού. Τα «Απομνημονεύματα περί της Φιλικής Εταιρείας» που έγραψε, παρά τη συντομία τους, αποτελούν σημαντική πηγή για την ιστορία της αφού είναι το μοναδικό κείμενο που προέρχεται τη γραφίδα ιδρυτικού της μέλους.

Ξόδιλος, Αθανάσιος (Βυτίνα Γορτυνίας, 1780 Κιονόβιο Βεσσαραβίας, μετά το 1846)

Φιλικός και απομνημονευματογράφος. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία το 1820, πήρε τον ανώτερο βαθμό του «ιερέα» και αναδείχθηκε σ' ένα από τα σημαντικότερα στελέχη της, μεριμνώντας για τη στρατολόγηση αγωνιστών και προμηθεύοντας με πολεμοφόδια για την Επανάσταση τον Αλεξ. Υψηλάντη. Διέθεσε όλη τη σημαντική περιουσία του για την Επανάσταση, με αποτέλεσμα να υποφέρει οικονομικά αργότερα. Έγραψε απομνημονεύματα που περιέχουν διαφωτιστικές πληροφορίες για τη Φιλική Εταιρεία και για τα γεγονότα στη Βεσσαραβία και τη Μολδαβία κατά το 1821 στα οποία και ο ίδιος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο.

Ολύμπιος, Γεωργάκης (Λιβάδι Ολύμπου, 1772 Μονή Σέκου Βλαχίας, 1821)

Φιλικός και αγωνιστής, από τους πιο άξιους συνεργάτες του Αλέξανδρου Υψηλάντη κατά τον Αγώνα στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Εντάχθηκε στο αρματολίκι του Ολύμπου, όπου διακρίθηκε ως καπετάνιος και εξαιτίας των τουρκικών πιέσεων αναγκάστηκε να εκπατριστεί και να πάει αρχικά στη Σερβία και στη συνέχεια στη Βλαχία. Διακρίθηκε στο Ρωσοτουρκικό πόλεμο (1806-12), του απονεμήθηκε ο βαθμός του συνταγματάρχη και ο τσάρος Αλέξανδρος τον συμπεριέλαβε στη στρατιωτική του ακολουθία στο συνέδριο της Βιέννης όπου γνωρίστηκε με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία το 1817 και συμπεριελήφθη στους «Δώδεκα Αποστόλους» της. Ανέλαβε και πέτυχε να μυήσει τον εξόριστο αρχηγό των Σέρβων επαναστατών Καραγεώργη και το Βλάχο εθνικιστή Βλαντιμηρέσκου. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης τον έθεσε επικεφαλής της έναρξης του Αγώνα στο Βουκουρέστι. Διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στην οργάνωση και στη διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Όταν ο Βλαντιμηρέσκου διαχώρισε τη θέση του, προσπάθησε να τον πείσει να συνεχίσει τον κοινό αγώνα. Η άρνησή του όμως να συμμορφωθεί οδήγησε στη σύλληψη, την καταδίκη και την εκτέλεσή του. Μετά τη διαφυγή του Αλέξ. Υψηλάντη στην Αυστρία εξακολούθησε τις επιθέσεις εναντίον των Τούρκων και κατέφυγε με τον Ιωάννη Φαρμάκη στη μονή του Σέκου. Σε μια φάση της μάχης απομονωμένος με λίγους συντρόφους του πυροβόλησε ένα βαρέλι με πυρίτιδα και ανατινάχθηκε μαζί με τους διώκτες του.

Οικονόμου, Αντώνης (Ύδρα, 1785 Κουτσοπόδι Άργους, 1821)

Φιλικός και πρωτεργάτης της επαναστατικής εξέγερσης στην Ύδρα. Όταν μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία στην Κων/πολη, εγκατέλειψε τα εμπορικά του σχέδια και γύρισε στην Ύδρα, όπου περίμενε την έναρξη του Αγώνα. Τη νύχτα της 27ης Μαρτίου 1821 κήρυξε, παρά την επιφυλακτικότητα των προκρίτων, την Επανάσταση στην Ύδρα μέσα σε ακράτητο ενθουσιασμό του λαού και στη συνέχεια ανέλαβε την πολιτική και στρατιωτική διοίκηση του νησιού. Η αριστοκρατική ηγεσία φαινόταν να έχει καταργηθεί και να έχει αντικατασταθεί από ένα λαϊκό πολίτευμα, ψυχή και νους του οποίου ήταν ο Οικονόμου. Η πρώτη ναυτική εκστρατεία του ενωμένου στόλου των νησιών για την απελευθέρωση της Χίου δεν καρποφόρησε (Απρίλιος 1821) και ο ίδιος θεωρήθηκε υπεύθυνος για την αποτυχία. Η προσπάθειά του να επιβάλει τους διεθνείς κανόνες δικαίου για ίση διανομή της λείας από τη σύλληψη εχθρικών πλοίων προκάλεσε αντιδράσεις, πολλά πληρώματα τον εγκατέλειψαν και τρεις πλοίαρχοι όρμησαν να τον φονεύσουν. Οι αντίπαλοι του τον συνέλαβαν και τον μετέφεραν στο

Κρανίδι. Στις 16 Δεκεμβρίου 1821 δολοφονήθηκε από στρατιωτική δύναμη που είχε σταλεί για να τον συλλάβει. Παρόλο που η εξουσία του διήρκεσε ενάμισι, περίπου, μήνα, η προσφορά του στην Επανάσταση υπήρξε σημαντική, καθώς «με την τόλμη του ανυψώθηκε υπεράνω της παντοδύναμης αριστοκρατίας και οδήγησε το λαό στον αγώνα της ελευθερίας και της δόξας», όπως αναφέρει ο Σπ. Τρικούπης.

Οικονόμος ο εξ Οικονόμων, Κωνσταντίνος (Τσαριτσάνη Θεσσαλίας, 1780-Αθήνα, 1857)

Κληρικός, θεολόγος, φιλόλογος και δάσκαλος του Γένους. Φοίτησε στη σχολή των Αμπελακίων, χειροτονήθηκε ιερέας και αποδείχθηκε ιεροκήρυκας με σπάνιες ρητορικές ικανότητες. Το 1806 θεωρήθηκε ύποπτος για συμμετοχή στην ανταρσία του παπά-Ευθύμιου Βλαχάβα και το 1809 προσλήφθηκε από τον Κωνσταντίνο Κούμα στο Φιλολογικό Γυμνάσιο Σμύρνης στο οποίο το 1814 ανέλαβε καθήκοντα σχολάρχη. Επηρεασμένος από τις ιδέες του Κοραή και ακολουθώντας τις επιλογές του Κούμα ευθυγραμμίστηκε απόλυτα με το κίνημα του Διαφωτισμού. Μετά το κλείσιμο του Γυμνασίου, εξαιτίας της συστηματικής επίθεσης της συντηρητικής παράταξης, μετακλήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου το 1819 διορίστηκε από τον Γρηγόριο τον Ε' ιεροκήρυκας και άρχισε να συμβιβάζεται με τους αντιπάλους του Διαφωτισμού. Όταν ξέσπασε η Επανάσταση και άρχισαν οι διώξεις του ελληνικού πληθυσμού στην Κωνσταντινούπολη, κατέφυγε στην Οδησό και αργότερα εγκαταστάθηκε στην Πετρούπολη όπου υπηρέτησε την εθνική υπόθεση προσπαθώντας να πετύχει την παρέμβαση του τσάρου για τα θύματα των διωγμών. Εγκατέλειψε την Ρωσία το 1832 και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα το 1837.

Από τα πρώτα χρόνια του Αγώνα είχε υποστηρίξει πως το κίνημα για την εθνική ανεξαρτησία έπρεπε να κόψει κάθε σχέση με τις ριζοσπαστικές ιδέες του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης που το καθιστούσαν ύποπτο στους χριστιανούς μονάρχες. Στο ανεξάρτητο κράτος έγινε από τους μαχητικότερους σημαιοφόρους του συντηρητισμού υπερασπιζόμενος την αμετακίνητη προσήλωση στους κανόνες της Ορθοδοξίας. Και στο γλωσσικό ζήτημα, ενώ παλιότερα ήταν οπαδός της κοραϊκής «μέσης οδού», εμφανίστηκε αργότερα οπαδός του αρχαϊσμού και αντιτάχθηκε κατηγορηματικά στην πρόταση του Νεόφυτου Βάμβα να μεταφραστεί η Αγία Γραφή στην ομιλούμενη γλώσσα.

Παλαμήδης Ρήγας (Τρίπολη 1794 Αθήνα 1872)

Πολιτικός της Ελληνικής Επανάστασης και των πρώτων δεκαετιών του νεοσύστατου ελληνικού κράτους.

Ο πατέρας του είχε χρηματίσει δραγουμάνος του Τούρκου διοικητή της Τρίπολης, αλλά αποκεφαλίστηκε από τους Τούρκους, λόγω της συμμετοχής του σε ομάδα με αντιτουρκικά φρονήματα.

Η οικογένειά του εγκαταστάθηκε αργότερα στην Κων/πολη, όπου και ο ίδιος μορφώθηκε. Επιστρέφοντας στην Αρκαδία, πήρε μέρος σε πολλές επαναστατικές επιχειρήσεις.

Ο Ρήγας Παλαμήδης εκλέχτηκε πληρεξούσιος στις Εθνοσυνελεύσεις της Επιδαύρου, Ερμιόνης, Τροιζήνας και Άργους. Υπηρέτησε ως γερουσιαστής, νομάρχης, σύμβουλος Επικρατείας, υπουργός, πρόεδρος της Βουλής κ.λπ.

Πήρε μέρος στο κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 και έγινε μέλος της επιτροπής που συνέταξε το Σύνταγμα.

Επιχειρώντας να συγγράψει την ιστορία της Επανάστασης του 1821, συγκέντρωσε πολύτιμο υλικό για γεγονότα και πρόσωπα που έζησε ο ίδιος. Το υλικό αυτό υπάρχει και φυλάσσεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους.

Πανουργιάς Ιωάννης (Νάκος) (Άμφισσα 1801 1863)

Γιος του οπλαρχηγού Πανουργιά Πανουργιά. Πήρε μέρος στη μάχη των Βασιλικών, της Αράχοβας μαζί με τα παλικάρια του Γ. Καραϊσκάκη και σε πολλές άλλες, δίπλα στο Γ. Δυοβουνιώτη, το Δ. Υψηλάντη κ.α. Ιδιαίτερη γενναιότητα έδειξε στην τελευταία μάχη του Αγώνα στην Πέτρα της Βοιωτίας (1829).

Ο Ι. Πανουργιάς είχε και πολιτική δράση:

Πληρεξούσιος της Άμφισσας στην Εθνοσυνέλευση του 1843 και ως το θάνατό του βουλευτής Παρνασσίδας.

Το 1854 ως στρατιωτικός ηγέτης σώματος εθελοντών με το βαθμό του υποστρατήγου, τάχθηκε με το μέρος των υπόδουλων της Θεσσαλίας και πολέμησε αποτελεσματικά στην περιοχή του Αλμυρού.

Ήταν ευρύτατα γνωστός με το προσωνύμιο Νάκος.

Πανουργιάς Πανουργιάς (Δρέμισα Φωκίδας 1759 ή 1767 Αμφισσα 1834)

Καταγόταν από σημαντική οικογένεια κλεφταρματολών.

Στα δεκαέξι του χρόνια έγινε κλέφτης και αργότερα αρματολός. Μυήθηκε νωρίς στη Φιλική Εταιρεία και έδρασε κάτω από τις εντολές της μαζί με τον Οδ. Ανδρούτσο, τον Αθ. Διάκο, το Γ. Δυοβουνιώτη κ.ά. Πολέμησε στην 'Αμφισσα, στη Γραβιά, στα Βασιλικά.

Στην περίοδο των εμφυλίων, ο Π. Πανουργιάς τάχθηκε με το μέρος των στρατιωτικών, γιατί πίστευε ότι αυτοί ήσαν ικανοί να κρατούν τα ηνία, όσο διαρκούσε ο Αγώνας.

Ο Π. Πανουργιάς ήταν γενναίος, ακούραστος και αγνός πατριώτης. Έπαιξε ρόλο συμφιλιωτικό σε περιπτώσεις έξαρσης των παθών. Μετά το τέλος της Επανάστασης, ο Πανουργιάς αποσύρθηκε στην 'Αμφισσα, όπου και πέθανε.

Παπαδιαμαντόπουλος Ιωάννης (Κόρινθος 1766 Μεσολόγγι 1826)

Ο Ι. Παπαδιαμαντόπουλος πήγε στην Πάτρα, όπου πολύ γρήγορα έγινε μεγαλέμπορος, πλοιοκτήτης και τραπεζίτης. Μυήθηκε νωρίς στη Φιλική Εταιρεία και ενίσχυσε τον Αγώνα με τεράστια χρηματικά ποσά. Πήρε μέρος στη σύσκεψη της Βοστίτσας και πρωτοστάτησε στην κήρυξη της Επανάστασης. Εκλέχτηκε πληρεξούσιος στις Εθνοσυνελεύσεις Επιδαύρου και 'Αστρους (1821 και 1823). Ορίστηκε πρόεδρος επιτροπής για τη διεύθυνση των πολεμικών επιχειρήσεων στη Δ. Στερεά. Εγκαταστάθηκε στο Μεσολόγγι, διέθεσε μεγάλα ποσά για τον ανεφοδιασμό και βοήθησε άγρυπνα στη διοργάνωση της άμυνας. Σκοτώθηκε στην 'Εξοδο, πολεμώντας ηρωικά. Εγγονός του ήταν ο ποιητής Ι. Παπαδιαμαντόπουλος (Ζαν Μορεάς) που εγκαταστάθηκε και διέπρεψε στη Γαλλία.

Παπανικολής Δημήτριος (Ψαρά 1790 Αθήνα 1855)

Θαρραλέος μπουρλοτιέρης, με πολλά ναυτικά ανδραγαθήματα σε όλη τη διάρκεια του απελευθερωτικού Αγώνα. Στις 27 Μαΐου 1821, στην Ερεσσό της Μυτιλήνης, ανατίναξε τουρκικό δίκροτο που κατευθυνόταν στην Πελοπόννησο. Ο Δ. Παπανικολής πήρε μέρος σε πολλές ναυμαχίες, όπως εκείνη του Γέροντα τον Αύγουστο του 1824. Επίσης έδρασε στα παράλια της Μ. Ασίας και της Απτικής. Μετά την απελευθέρωση εκλέχτηκε πληρεξούσιος των Ψαριανών στην Εθνοσυνέλευση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Επίσης διορίστηκε πρόεδρος του Ναυτοδικείου το 1846, θέση που διατήρησε ως το θάνατό του. Το 1927 το ελληνικό κράτος προμηθεύτηκε από τη Γαλλία υποβρύχιο που

ονομάστηκε «Παπανικολής».

Παπός Εμμανουήλ (Δοβίστα Σερρών 1772 Ύδρα 1821)

Πρωτεργάτης στην εξέγερση της Χαλκιδικής με εντολές της Φιλικής Εταιρείας, της οποίας ήταν επίλεκτο μέλος. Οι Τούρκοι κινητοποίησαν ισχυρές δυνάμεις από την Πόλη και τη Θεσ/νίκη, με αποτέλεσμα να πνίξουν στο αίμα την εξέγερση σε όλα τα επαναστατημένα μέρη της Χαλκιδικής. Παράλληλα, του δήμευσαν την περιουσία στις Σέρρες, του έκαψαν το σπίτι και συνέλαβαν πολλούς συγγενείς του. Μετά την αποτυχία, μπαίνει σε πλοίο με μερικούς πιστούς συντρόφους του και κατευθύνεται στην Ύδρα για να συνεχίσει από εκεί την επιθετική του δράση εναντίον των Τούρκων. Πέθανε από συγκοπή, λίγο πριν φθάσει στον προορισμό του και ενταφιάστηκε εκεί.

Παπαφλέσ(σ)ας (Πολιανή Μεσσηνίας 1786 Μανιάκι Μεσσηνίας 1825)

Το πραγματικό του όνομα, Γρηγόριος Δικαίος. Έγινε μοναχός σε διάφορα μοναστήρια του Μοριά και αφού ήρθε σε σύγκρουση με τους Τούρκους, πέρασε στη Ζάκυνθο κι από εκεί στην Κωνσταντινούπολη. Έγινε αρχιμανδρίτης, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και έφθασε ως τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες εκτελώντας εντολές της. Το 1820 έφθασε στην Πελοπόννησο ως πρόδρομος του Δ. Υψηλάντη για την προετοιμασία της Επανάστασης. Συγκάλεσε σε σύσκεψη προκρίτους και οπλαρχηγούς στη Βοστίτσα (2629 Ιαν. 1821). Έφυγε για τη Μάνη όπου συνεργάστηκε με τους οπλαρχηγούς Θ. Κολοκοτρώνη, Νικηταρά, Περραιβό, Αναγνωσταρά κ.ά. Ξεσήκωνε τα πλήθη, τα ενθουσίαζε και τους άναβε τη φλόγα της εξέγερσης. Με την εισβολή του Ιμπραήμ, έστησε ενέδρα στο Μανιάκι με 1.500 παλικάρια. Οι υπέρτεροι εχθροί νίκησαν και ο Παπαφλέσσας έπεσε μαχόμενος ηρωικά.

Περραιβός Χριστόφορος (Πούρλες Ολύμπου 1774 Αθήνα 1863)

Νεαρός έφτασε στο Βουκουρέστι για ευρύτερες σπουδές. Εκεί, συνδέθηκε με το Ρήγα Βελεστινλή, συνεργάστηκε και ταξίδεψε μαζί του στην Τεργέστη. Συνελήφθη από την αυστριακή αστυνομία μαζί με το Ρήγα και τους άλλους συντρόφους, αλλά προφασιζόμενος τον ανίδεο, φυγαδεύτηκε στην Κέρκυρα με τη βοήθεια του γάλλου προξένου. Πέρασε στην Πάργα, συνδέθηκε με τους Σουλιώτες και τους βοήθησε ηθικά και υλικά στους αγώνες τους εναντίον του Αλή Πασά. Υστερα από πολλές περιπλανήσεις, το 1817 βρέθηκε στη Μόσχα όπου μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Εργάστηκε πρόθυμα για τους σκοπούς της σε διάφορα μέρη και έφτασε στη

Μάνη όπου συνεργάστηκε με τους Μαυρομιχαλαίους για την προετοιμασία της Επανάστασης. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες. Εκλέχτηκε πληρεξούσιος στη Γ' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου και στη Δ του 'Αργους. Μετά την απελευθέρωση έγραψε «Απομνημονεύματα», «Σύντομον βιογραφίαν του αοιδίμου Ρήγα Φεραίου του Θεπταλού» και άλλα κείμενα σχετικά με τη διαφωτιστική, πολεμική και πολιτική του δράση

Περρούκας (ή Μπερρούκας)

Αυτό το επώνυμο έφεραν τρία αδέρφια: Ιωάννης, Χαράλαμπος και Δημήτριος. Εδρασαν κατά την προεπαναστατική περίοδο στην περιοχή της Αργολίδας και πρόσφεραν πολύτιμες υπηρεσίες στην προετοιμασία της Ελληνικής Επανάστασης. Ο Χαράλαμπος (1793-1824), φιλικός, εκλέχτηκε μέλος της Πελοποννησιακής Γερουσίας, πληρεξούσιος του 'Αργους, στη Β Εθνοσυνέλευση του 'Αστρους, καθώς και υπουργός Οικονομίας μετά την απελευθέρωση. Ο Δημήτριος σπούδασε νομικά και ξένες γλώσσες. Πληρεξούσιος του 'Αργους στην Α Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου, στην Δ' του 'Αργους και γερουσιαστής. Επίσης χρημάτισε μέλος της επιτροπής που κατάρτισε το Σύνταγμα του 1844. Στενός συνεργάτης του Καποδίστρια, ήλθε σε σύγκρουση με την παράταξη του Γ. Κουντουριώτη, η οποία τον είχε αποκηρύξει. Δολοφονήθηκε από αγνώστους, το 1851, στο σπίτι του στο 'Αργος.

Πετιμεζαίοι ή Πετμεζαίοι

Μέλη της ομώνυμης ιστορικής οικογένειας που καταγόταν από την Ήπειρο, αλλά κατέφυγε στην Αχαΐα λόγω των τουρκικών διώξεων. Οι σπουδαιότεροι: Αθανάσιος, Αναγνώστης, Βασίλειος, Θρασύβουλος, Κωνσταντίνος, Νικόλαος. Αυτοί και αρκετοί άλλοι πρόσφεραν μεγάλες υπηρεσίες στην πατρίδα πριν, κατά και μετά την Επανάσταση του 1821.

Ο Αναγνώστης (Σουδενά Καλαβρύτων 1765-Βασιλικά Κορίνθου 1822), φιλικός και αγωνιστής του 1821. Πολέμησε με το Θ. Κολοκοτρώνη και άλλους οπλαρχηγούς. Σκοτώθηκε σε τουρκική ενέδρα μαζί με το δεκαεφτάχρονο γιο του.

Ο Βασίλειος (Σουδενά Καλαβρύτων 1785-Αίγιο 1872), φιλικός και αγωνιστής, στρατιωτικός και πολιτικός. Πληρεξούσιος στις Εθνοσυνελεύσεις, στρατηγός, βουλευτής, γερουσιαστής, διετέλεσε ακόμη επίτιμος υπασπιστής του Γεωργίου Α'.

Ο Κωνσταντίνος (Σουδενά Καλαβρύτων 1764-1825), κλεφταρματολός, φιλικός, αγωνιστής του 1821. Φιλικός, με πλούσια δράση, εκλέχθηκε πληρεξούσιος στις Εθνοσυνελεύσεις Επιδαύρου και Αστρους. Στους εμφύλιους πολέμους συντάχθηκε

με τους στρατιωτικούς, προκαλώντας την οργή των πολιτικών.

Ο Νικόλαος (Σουδενά Καλαβρύτων 1790Καλάβρυτα 1865), φιλικός, αγωνιστής του 21, στρατιωτικός, πολιτικός. Συνδέθηκε με το Θ. Κολοκοτρώνη και συμπολέμησε με τον Οδ. Ανδρούτσο. Εκλέχθηκε πληρεξούσιος στην Εθνοσυνέλευση του 1844 και επανειλημμένα βουλευτής.

Πετρουλάκης Δημήτριος (Ράχη Μάνης, 1800Αθήνα,1870)

Καταγόταν από ισχυρή μανιάτικη οικογένεια. Πήρε μέρος στην Επανάσταση του 1821. Πολέμησε σκληρά εναντίον του Ιμπραήμ, στις κρίσιμες ώρες του Αγώνα. Μετά την απελευθέρωση υποστήριξε τον Ι. Καποδίστρια και αργότερα τον Όθωνα, ως αξιωματικός της Βασιλικής Φάλαγγας.

Αποφασιστική υπήρξε η συμμετοχή του στην Επανάσταση της Θεσσαλίας του 1854, καθώς και στην Κρητική εξέγερση του 186669.

Το 1850 εκλέχθηκε βουλευτής Μάνης.

Πλαπούτας (ή Κολιόπουλος) Δημήτριος (Παλούμπα, Γορτυνίας, 17861864)

Φιλικός και οπλαρχηγός του 1821, στενός συνεργάτης του Θ. Κολοκοτρώνη. Με τους διωγμούς των Τούρκων, πήγε στη Ζάκυνθο και κατατάχθηκε στον αγγλικό στρατό ως εκατόνταρχος. Επιστρέφοντας στο Μοριά, έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στον ξεσηκωμό της Γορτυνίας. Μετά την απελευθέρωση υποστήριξε τον Ι. Καποδίστρια και πήρε το βαθμό του συνταγματάρχη. Εκλέχτηκε πληρεξούσιος Γορτυνίας στην Δ' Εθνοσυνέλευση του Άργους (1824). Το 1832 ταξίδεψε στο Μόναχο μαζί με τον Κ. Μπότσαρη και Α. Μιαούλη για να υποβάλουν χαιρετισμό στον πρίγκιπα Όθωνα, μέλλοντα βασιλιά της Ελλάδας. Το έτος 1833 τον κατηγόρησαν, μαζί με το Θ. Κολοκοτρώνη ως ύποπτο συνωμοσίας εναντίον της αντιβασιλείας, πριν από την ενηλικίωση του Όθωνα. Οι δύο αγωνιστές κλείστηκαν στις φυλακές του Ναυπλίου, δικάστηκαν και καταδικάστηκαν σε θάνατο, με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας. Με την ενηλικίωση του βασιλιά, τους δόθηκε χάρη και αποφυλακίστηκαν. Έγινε γερουσιαστής και αποσύρθηκε στη γενέτειρά του με το βαθμό του αντιστράτηγου. Πέθανε ειρηνικά στον οικογενειακό πύργο, που σώζεται ακόμη και αποτελεί αξιοθέατο σημείο για τους επισκέπτες.

Πολυζωίδης Αναστάσιος (Μελένικο Μακεδονίας, 1802 Αθήνα 1873)

Η εύπορη οικογένειά του φρόντισε για την άρτια μόρφωσή του στην Ελλάδα και στην Αυστρία. Σπούδασε ιατρική και θεωρητικές επιστήμες. Σχετίστηκε με εξέχουσες προσωπικότητες του Διαφωτισμού, που του θέρμαναν τον πόθο για ελευθερία, αφύπνιση, ανθρωπισμό και δημοκρατία. Παρά την επιθυμία του, δεν πρόλαβε να συναντηθεί με τον Αλ. Υψηλάντη και να καταταγεί στον Ιερό Λόχο, διότι η καταστροφή είχε ήδη συντελεστεί. Μαζί με γερμανούς φιλέλληνες έφθασε στην Ακαρνανία κι από εκεί στο μαχόμενο Μεσολόγγι. Χρημάτισε γραμματέας του Μαυροκορδάτου, επεξεργάστηκε το κείμενο του «Προσωρινού Πολιτεύματος», και συνέταξε τη διακήρυξη της Α' Εθνοσυνέλευσης. Μετά την απελευθέρωση, η Αντιβασιλεία τον διόρισε πρόεδρο του Πρωτοδικείου Ναυπλίου. Στη δίκη του Κολοκοτρώνη, μαζί με το δικαστή Γεώργιο Τερτσέτη, αρνήθηκε να ψηφίσει τη θανατική καταδίκη των Θ. Κολοκοτρώνη και Πλαπούτα. Απολύθηκε, φυλακίστηκε, δικάστηκε για απείθεια, αλλά τελικά αθωώθηκε. Με την ενηλικίωση του Όθωνα, έγινε αρεοπαγίτης και αντιπρόεδρος του Αρείου Πάγου. Ως υπουργός Εσωτερικών θέσπισε το νομοθέτημα για την ελευθεροτυπία.

Πραιδης Γεώργιος (Μουδανιά Μ. Ασίας , 1791 Αθήνα,1873)

Μορφώθηκε στη γενέτειρά του και στην Κων/πολη και σπούδασε νομικά στη Γερμανία και Γαλλία. Στη Βλαχία, όπου έζησε πριν την Επανάσταση, μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Μαζί με άλλους Έλληνες σπουδαστές, έφθασε στο Μεσολόγγι το Μάρτιο του 1821. Έγινε γραμματέας του Αλ. Μαυροκορδάτου και τον αντικαθιστούσε σε σημαντικές συσκέψεις, όταν εκείνος απουσίαζε. Βοήθησε πολύ στην άμυνα του Μεσολογγίου, κατά το διάστημα της πρώτης πολιορκίας του. Ο Γ. Πραιδης μετά την απελευθέρωση, έγινε στενός συνεργάτης του Ι. Καποδίστρια. Με τις νομικές γνώσεις, την ευθύτητα, την ειλικρίνεια και τη φιλοπατρία του πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες στην κυβέρνηση και το έθνος. Από το 1830 όμως, έγινε οξύτατος επικριτής της καποδιστριακής πολιτικής. Η αντιβασιλεία τον διόρισε υπουργό Δικαιοσύνης. Μεταπήδησε στο δικαστικό κλάδο και μετά την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, εργάστηκε για την οργάνωση του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Ρούφος Κανακάρης Αθανάσιος (Πάτρα 1760 Ερμιόνη 1823)

Πρόκριτος της Πάτρας. Φιλικός με πολιτική δράση.

Χρημάτισε επανειλημμένα Βεκίλης (αντιπρόσωπος) του Μοριά στην Υψηλή Πύλη. Το 1821 στην Πόλη μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και με την έκρηξη της Επανάστασης έσπευσε στην Πάτρα.

Μέλος της Πελοποννησιακής Γερουσίας, μέλος της επιτροπής σύνταξης του «Προσωρινού Πολιτεύματος της Επιδαύρου», μέλος του Εκτελεστικού Σώματος και αντιπρόεδρος.

Επέδειξε μετριοπάθεια σε δύσκολες στιγμές του Αγώνα για τον οποίο διέθεσε και ολόκληρη την περιουσία του.

Ραμπώ (Raybaud) Φρανσουά Μαξιμ (17951894)

Γάλλος στρατιωτικός και φιλέλληνας, που πήρε μέρος στο αγώνα του 1821.

Τον Ιούλιο του 1821 αναχώρησε από τη Μασσαλία μαζί με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο κι άλλους Ευρωπαίους εθελοντές για το Μεσολόγγι.

Στην Ελλάδα ονομάστηκε υπασπιστής του Μαυροκορδάτου και υπηρέτησε στο γενικό επιτελείο του τακτικού στρατού.

Παρευρέθηκε στο στρατόπεδο του Δημήτρη Υψηλάντη στην Τριπολιτσά στην τελευταία φάση της πολιορκίας. Συμμετέσχε στην εκστρατεία του Μαυροκορδάτου στην Ήπειρο και μετά την μάχη του Πέτα επέστρεψε στη Γαλλία. Επανήλθε στην Ελλάδα το 1825 συνοδεύοντας εθελοντές και πολεμοφόδια, ξανά το 1826 και το 1828 με σκοπό να εγκαταστήσει τυπογραφείο και να εκδώσει εφημερίδα. Το τυπογραφείο του, σε συνεννόηση με τον Καποδίστρια το εγκατέστησε στην Πάτρα όπου εξέδιδε τη γαλλόφωνη εφημερίδα « Ταχυδρόμος της Ανατολής ».

Ράγκος Γιαννάκης (Συντέκινο Βάλτου 1790 Αιτωλικό 1870)

Αγωνιστής του 1821 από τους κυριότερους οπλαρχηγούς της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας. Από το 1821 ως το 1825 πρωταγωνίστησε σε σειρά μαχών στην Αιτωλοακαρνανία και την Ήπειρο. Σημαντική ήταν η παρουσία του στην περιοχή Μακρυνόρους και στην Άρτα, καθώς και στην Πελοπόννησο εναντίον του Ιμπραήμ. Ο Ράγκος ενεργούσε με γνώμονα τα προσωπικά του τοπικά συμφέροντα και άλλαζε με μεγάλη ευκολία και διορατικότητα τους πολιτικούς του προστάτες. Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια ο Ράγκος αποτραβήχτηκε στο Αιτωλικό και κατά την οθωνική περίοδο πήρε μέρος στα αντιοθωνικά κινήματα της Στερεάς και στα

λυτρωτικά κινήματα.

Σανταρόζα (SANTAROSA) Ανιμπάλε (1783 1825)

Ιταλός επαναστάτης και λόγιος από τους πρωτεργάτες του απελευθερωτικού κινήματος του Πεδεμοντίου (1821) και από τους σημαντικότερους φιλέλληνες. Μετά την αποτυχία της εξέγερσης του Πεδεμοντίου, ο Σανταρόζα κατέφυγε στο Παρίσι και μετά στο Λονδίνο. Ο φιλελληνισμός του τον οδήγησε στην απόφαση να έρθει στην Ελλάδα και το Δεκέμβριο του 1824 έφθασε στο Ναύπλιο. Η ελληνική διοίκηση δείχνει επιφυλακτική απέναντί του, μη θέλοντας να παρουσιάζει στην Ευρώπη του Μέττερνιχ τον Ελληνικό Αγώνα συνδεδεμένο με τα επαναστατικά κινήματα της Ιταλίας. Το 1825 ακολούθησε τους Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο και Γεώργιο Κουντουριώτη στη Μεσσηνία. Αμέσως μετά κλήθηκε για ενίσχυση στη Σφακτηρία όπου σε επίθεση των Αιγυπτιακών δυνάμεων βρήκε το θάνατο (29 Απριλίου 1825).

Σαχίνης Γεώργιος (Ύδρα 1789Αθήνα 1864)

Αγωνιστής, από τους ικανότερους πλοiάρχους του ελληνικού ναυτικού κατά την Επανάσταση του 1821. Είχε εκπαιδευτεί στην Κέρκυρα και από νεαρή ηλικία είχε επιδοθεί στο ναυτικό επάγγελμα. Με την έκρηξη του Αγώνα εντάχθηκε στη ναυτική υδραϊκή δύναμη υπό τον Ανδρέα Μιαούλη. Πήρε μέρος σε πολλές ναυτικές επιχειρήσεις και χρησιμοποιήθηκε επίσης εξαιτίας της γλωσσομάθειάς του πολλές φορές από την Ελληνική Κυβέρνηση στις διαπραγματεύσεις με τον εχθρικό στόλο ή το στόλο των ξένων δυνάμεων . Αξιομνημότευτη υπήρξε η δράση του στον Ιόνιο και Ιταλικό κόλπο. Το 1823 έγινε διοικητής Σύρου και Μυκόνου και το 1836 ορίστηκε αρχηγός της ναυτικής μοίρας του Αιγαίου. Διετέλεσε υπασπιστής του βασιλιά Όθωνα και διευθυντής του Ναυτικού Διευθυντηρίου Πόρου.

Σαχτούρης Γεώργιος (Ύδρα 1783 1841)

Εξέχουσα μορφή του Ναυτικού Αγώνα του 1821.

Αντιναύαρχος του υδραϊκού στόλου, από τους τολμηρότερους αγωνιστές στις θαλάσσιες επιχειρήσεις.

Πήρε μέρος στην επιχείρηση για την απελευθέρωση της Χίου και το 1824 μετά την καταστροφή των Ψαρών στην επιχείρηση ανακατάληψης του νησιού.

Αποφασιστική υπήρξε η συμβολή του στις ναυμαχίες της Μυκάλης, του Γέροντα και του Καφηρέα.

Συμμετείχε (1826) στον ανεφοδιασμό των πολιορκημένων στο Μεσολόγγι και στην επιχείρηση της Αλεξάνδρειας (1827) για την πυρπόληση του Αιγυπτιακού στόλου. Ο Καποδίστριας τού ανέθεσε την αρχηγία της μοίρας των ακτών της Μεσσηνίας και τον αποκλεισμό της θαλάσσιας περιοχής από τον Αμβρακικό ως την Κρήτη. Στην οθωνική περίοδο ήταν διοικητής του πολεμικού ναυστάθμου του Πόρου.

Σέκερης Παναγιώτης (Τρίπολη,1783 Ναύπλιο,1854)

Εμπορος, ηγετικό στέλεχος της Φιλικής Εταιρείας.

Το 1818 εντάχθηκε στη Φιλική Εταιρεία και με τον ενθουσιασμό του βοήθησε να γίνει γνωστή στους κύκλους των μεγαλεμπόρων της Πόλης, οι οποίοι και την στήριξαν οικονομικά και διευκόλυναν την επέκτασή της.

Μετά τον θάνατο του Σκουφά, όταν αποκαλύφθηκαν όλα τα σχετικά με την «Ανωτάτη Αρχή», ορκίστηκε ότι θα προσφέρει για τους σκοπούς της Εταιρείας την περιουσία και τη ζωή του.

Με τις δωρεές του συνέβαλε στην εξόρμηση στη Μακεδονία, Ήπειρο, Πελοπόννησο και στα νησιά για την προώθηση της επαναστατικής ιδέας.

Με την έκρηξη της Επανάστασης διέφυγε στην Οδησό, οικονομικά εξαντλημένος, όμως συνέχισε να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο αγωνιζόμενο έθνος.

Το 1830 ήρθε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στο Ναύπλιο, όπου πέθανε πάμφτωχος.

Σκουζές Παναγής (17771847)

Ασχολήθηκε με το ναυτικό επάγγελμα και απέκτησε μεγάλη περιουσία, μέρος της οποίας διέθεσε για αγορές ακινήτων στην Αττική.

Το 1820 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και με την έκρηξη του αγώνα εφοδίαζε τους Αθηναίους με όπλα.

Το 1822 εκλέχτηκε Δημογέροντας και πρόσφερε μεγάλες υπηρεσίες κατά την πολιορκία της Αθήνας από τον Κιουταχή και σε όλες τις μάχες για την υπεράσπισή της.

Το 1834 ίδρυσε το « Γραφείο Π. Σκουζέ » ένα από τα πρώτα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας.

Στα Απομνημονεύματά του δίνει το χρονικό της σκλαβωμένης Αθήνας από το 1772 έως το 1796.

Σπυρομήλιος (Χειμάρρα, 1800 Αθήνα, 1880)

Στρατιωτικός, αγωνιστής του 1821 με σημαντική συμμετοχή στη Β' πολιορκία του Μεσολογγίου.

Πολιτικός την εποχή του Όθωνα και απομνημονευματογράφος.

Σπούδασε τη στρατιωτική τέχνη στη Νεάπολη της Ιταλίας.

Έλαβε μέρος στις στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Ναύπλιο και την Ανατολική Στερεά Ελλάδα.

Έγινε αρχηγός της προσωπικής φρουράς του Δ.Υψηλάντη.

Ως Καποδιστριακός γνώρισε διώξεις από την Αντιβασιλεία του Όθωνα.

Στο διάστημα 1840-44 ήταν διοικητής της Σχολής Ευελπίδων και συμμετέσχε ενεργά στα γεγονότα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843.

Για την ανάμειξή του στα απελευθερωτικά κινήματα του 1854 διώχτηκε από το «Υπουργείο Κατοχής» του Μαυροκορδάτου.

Ως το 1876 ανέλαβε ξανά τέσσερες φορές του Υπουργείο Στρατιωτικών, ονομάστηκε σύμβουλος Επικρατείας (1868-72) και πρόεδρος της Βουλής (1872).

Στα Απομνημονεύματα του κατέγραψε τα ιστορικά γεγονότα της β' πολιορκίας του Μεσολογγίου.

Στορνάρης (ή Στουρνάρης) Νικόλαος (Περιοχή Ασπροποτάμου 1775 Μεσολόγγι 1826)

Αρματολός και οπλαρχηγός του 1821, ανήκε σε μια από τις πιο ισχυρές αρματολικές οικογένειες της Δυτικής Στερεάς. Τον Ιούλιο του 1821 επικεφαλής άλλων οπλαρχηγών και κατοίκων της επαρχίας Ασπροποτάμου κήρυξε την Επανάσταση στην Πόρτα, στην Πρέβεντα, στην Καλαμπάκα κ.α. και σύντομα απέκτησε τον έλεγχο της περιοχής.

Όταν ηττήθηκε στην Πόρτα και πολλοί από τους άνδρες του τον εγκατέλειψαν, αναγκάστηκε να συμβιβαστεί με τον εχθρό για να προφυλάξει τα χωριά από πιθανές καταστροφές. Το 1823 πήγε στο Μεσολόγγι. Πήρε μέρος στη Συνέλευση των οπλαρχηγών της Δυτικής Στερεάς και εκλέχτηκε μέλος του πολεμικού συμβουλίου. Με την προέλαση του Κιουταχή προς το Μεσολόγγι ανέλαβε την αρχηγία των ενόπλων δυνάμεων της πόλης. Παρέμεινε στο Μεσολόγγι όλο το διάστημα της Β' πολιορκίας ως επικεφαλής σώματος της Φρουράς και σκοτώθηκε κατά την Έξοδο.

Στράτος Γιαννάκης (Βάλτος Ακαρνανίας 17931848)

Οπλαρχηγός του 1821 και στρατιωτικός της οθωνικής περιόδου. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες εναντίον των Τούρκων στη Δυτική Στερεά Ελλάδα και Ήπειρο. Το 1826 τοποθετήθηκε Φρούραρχος στο Ιτς Καλέ Ναυπλίου και το 1828 ως διοικητής της Γ Χιλιαρχίας πολέμησε για την ανακατάληψη της Στερεάς. Πήρε μέρος στις επιχειρήσεις του Αυγουστίνου Καποδίστρια στο Αντίρριο και του Δημ. Υψηλάντη στη Θήβα.

Στράτος Σωτήριος (Βάλτος Ακαρνανίας 17901865)

Οπλαρχηγός της Ελληνικής Επανάστασης και στρατιωτικός της οθωνικής περιόδου. Πολέμησε στη Δυτική Στερεά Ελλάδα. Στα χρόνια του Οθωνα εντάχτηκε στην Βασιλική Φάλαγγα. Μετά την Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843 πολιτεύθηκε στο Βάλτο και εκλέχτηκε πληρεξούσιος στην Α Εθνοσυνέλευση. Το 1854 πήρε μέρος στα λυτρωτικά κινήματα των υποδούλων της Θεσσαλίας και της Ηπείρου.

Σισίνης Γεώργιος (Γαστούνη 1769 1831)

Προεστός της Γαστούνης και φιλικός από τους πρωτεργάτες της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 στην Πελοπόννησο.

Συνέβαλε σημαντικά στην πολιορκία της Πάτρας από τους Έλληνες και σε όλη τη διάρκεια της Επανάστασης παρέμεινε ο πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης της επαρχίας του.

Χρημάτισε πληρεξούσιος στις Εθνοσυνελεύσεις και εκλέχτηκε Πρόεδρος της Γ Εθνικής Συνέλευσης (1827) και της Δ Εθνοσυνέλευσης του 'Αργους.

Διορίστηκε γερουσιαστής από τον Ιωάννη Καποδίστρια (1829) και σύντομα ανέλαβε την προεδρία της Γερουσίας.

Μεγάλη συμμετοχή στην Επανάσταση είχαν οι δύο γιοι του Χρύσανθος και Μιχαήλ.

Τζαβέλας Κίτσος (Σούλι, 1800Αθήνα, 1855)

Ηγετική μορφή της Ελληνικής Επανάστασης. Πρωθυπουργός της Ελλάδας (1847 1848).

Το 1822 πολέμησε στην 1η πολιορκία του Μεσολογγίου και σε άλλες μάχες, στο πλευρό του Μάρκου Μπότσαρη και στη συνέχεια του Καραϊσκάκη.

Διακρίθηκε σε μάχες εναντίον του Ιμπραήμ (1825) και τον Αύγουστο του 1825 μπήκε στο πολιορκούμενο Μεσολόγγι.

Μετά την πτώση του Μεσολογγίου εγκαταστάθηκε στο Ναύπλιο. Πολέμησε στην Αττική και μετά την άφιξη του Καποδίστρια πήρε μέρος στην εκκαθάριση της Ρούμελης από τους Τούρκους.

Το 1828, ύστερα από πολλές συγκρούσεις με τους Τούρκους, κατόρθωσε να απελευθερώσει μεγάλο τμήμα της κεντρικής Στερεάς Ελλάδας.

Το 1829 έλαβε μέρος στην εκστρατεία για την κατάληψη του Αντίρριου, της Ναυπάκτου και του Μεσολογγίου.

Διετέλεσε υπουργός Στρατιωτικών το 1844 και το 1849.

Μετά το θάνατο του Ιωάννη Κωλέττη ανέλαβε Πρωθυπουργός (1847-1848).

Ονομάστηκε γεροϋσιαστής και έλαβε μέρος στην εξέγερση των αλύτρωτων περιοχών το 1854.

Τομπάζης Εμμανουήλ (Ύδρα, 1784-1831)

Πρόκριτος της Ύδρας, ναυμάχος της Ελληνικής Επανάστασης και αρμοστής της Κρήτης (1823-24). Από μικρός ασχολήθηκε με το ναυτικό επάγγελμα. Αντιτάχτηκε στην αρχή στον ξεσηκωμό της Ύδρας, αλλά στη συνέχεια πήρε ενεργό μέρος στις επιχειρήσεις. Σημαντικότερη ήταν η συμμετοχή του στη ναυμαχία της Πάτρας. Ως πληρεξούσιος των Υδραίων συμμετείχε στις Εθνοσυνελεύσεις Επιδαύρου (1822) και Άστρους (1823). Το 1823 διορίστηκε αρμοστής της Κρήτης μετά από πρόταση των Κρητικών. Η παρουσία του αναζωογόνησε την Κρητική Επανάσταση και εξομάλυνε τις αντιθέσεις των Σφακιανών με τους άλλους Κρητικούς οπλαρχηγούς. Όμως δε μπόρεσε να γεφυρώσει τις εσωτερικές αντιθέσεις, ενώ η αποβίβαση μεγάλων Τουρκοαιγυπτιακών δυνάμεων καθιστούσε προβληματική την εξέλιξη της Κρητικής Επανάστασης, αφού δε μπορούσε να εξασφαλίσει την πειθαρχία των οπλαρχηγών. Το 1824 επέστρεψε στην Ελλάδα. Πήρε μέρος στην επιχείρηση των Ψαρών και στη Ναυμαχία του Γέροντα (1824).

Τομπάζης Ιάκωβος (Γιακουμάκης) (Ύδρα, 1722-1829)

Φιλικός, ναύαρχος της ναυτικής μοίρας της Ύδρας. Από την εφηβική του ηλικία ασχολήθηκε με τη ναυτιλία και γρήγορα έγινε πλοιοκτήτης. Μυήθηκε το 1818 στη Φιλική Εταιρεία και ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα για την προετοιμασία της Επανάστασης. Με την έναρξη της Επανάστασης δραστηριοποιήθηκε και διέθεσε τα πλοία του στον Αγώνα. Έλαβε μέρος στη ναυτική εκστρατεία στη Χίο και στο βορειοανατολικό Αιγαίο. Επειδή η αντιμετώπιση των ισχυρών τουρκικών πλοίων παρουσίαζε δυσχέρειες αποφασίστηκε η χρήση πυρπολικών. Λέγεται μάλιστα ότι είναι

ο πρώτος που πρότεινε τη χρήση των πυρπολικών. Διεύθυνε την επιχείρηση πυρπόλησης τουρκικού δίκροτου στη Ερεσό από τον Παπανικολή. Ανέπτυξε δράση στη θαλάσσια περιοχή της Σάμου, καθώς και στις νότιες και δυτικές πελοποννησιακές ακτές. Για την Επανάσταση εκτός από τα πλοία του διέθεσε και όλη τη χρηματική περιουσία του.

Τσακάλωφ Αθανάσιος (Γιάννενα, 1788 Μόσχα, 1851

Ενας από τους τρεις ιδρυτές της Φιλικής Εταιρείας. Γιος του Νικηφόρου Τεκελή. Αναγκάστηκε να καταφύγει στη Ρωσία πριν τελειώσει τις σπουδές του κι από εκεί στο Παρίσι αφού προηγουμένως άλλαξε το επώνυμό του σε Τσακάλωφ. Το 1813 επέστρεψε στην Ρωσία και συναντήθηκε στην Οδησό με τον Νικόλαο Σκουφά και τον Εμμανουήλ Ξάνθο. Λίγο αργότερα 1814 ίδρυσαν τη Φιλική Εταιρεία. Όταν το 1821 ανέλαβε την ηγεσία ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, ο Τσακάλωφ έσπευσε στη Μολδοβλαχία, από την Πίζα όπου βρισκόταν, για να συμμετάσχει στον αγώνα και συνόδευσε το Δ. Υψηλάντη στην Ελλάδα ως υπασπιστής του. Ο Τσακάλωφ με σημαντική συμβολή στην προετοιμασία του Αγώνα, δεν αναμίχθηκε στο πολιτικά πράγματα και δεν ανέλαβε διοικητικές ή άλλες θέσεις. Μόνο μετά την άφιξη του Καποδίστρια τον βρίσκουμε υπάλληλο του Γενικού Φροντιστηρίου και πληρεξούσιο της Ηπείρου στη Δ Εθνοσυνέλευση του 'Αργους (1829). Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια εγκαταστάθηκε στη Μόσχα, όπου και πέθανε το 1851 χωρίς καμιά ανάμειξη στα κοινά.

Τσαμαδός Αναστάσιος (Ύδρα, 1774 Σφακτηρία, 1825)

Ναυμάχος της Ελληνικής Επανάστασης. Από μικρός ασχολήθηκε με το ναυτικό επάγγελμα και με την κήρυξη της Επανάστασης μετέτρεψε το πλοίο του σε πολεμικό. Το 1821 με την υδραϊκή ναυτική μοίρα έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις του Αιγαίου και στον Παγασητικό. Αλλά και στα επόμενα χρόνια συμμετείχε σε όλες σχεδόν τις ναυτικές εκστρατείες στο Αιγαίο, τα Πελοποννησιακά παράλια και τον Κορινθιακό. Το 1825 κατέπλευσε στο Νεόκαστρο με τρόφιμα και πολεμικό υλικό και κατόρθωσε να εφοδιάσει το φρούριο που πολιορκούσε ο Ιμπραήμ. Ο Τσαμαδός σκοτώθηκε στη Σφακτηρία κατά την επίθεση των δυνάμεων του Ιμπραήμ.

Τσόκρης Δημήτριος (17961875)

Οπλαρχηγός της Επανάστασης του 1821. Έμπορος στην Κωνσταντινούπολη, ήρθε αμέσως στην Ελλάδα με την έκρηξη της Επανάστασης και τάχθηκε υπό τις διαταγές του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.

Πήρε μέρος στην πολιορκία του Ναυπλίου και σε μάχες εναντίον του Δράμαλη. Αξιομνημόνευτη ενέργειά του ήταν η πυρπόληση του Αργολικού κάμπου και η καταστροφή των αποθηκευμένων σιτηρών της Αργολίδας.

Στο διάστημα 1825-26 αγωνίστηκε εναντίον του Ιμπραήμ στα περισσότερα Πελοποννησιακά μέτωπα.

Υπέρμαχος της πολιτικής Καποδίστρια, μετά το θάνατο του Κυβερνήτη εκτέλεσε χρέη Προέδρου του έκτακτου στρατοδικείου και καταδίκασε σε θάνατο το Γεώργιο Μαυρομιχάλη.

Από την Αντιβασιλεία διώχθηκε και φυλακίστηκε, ενώ αποκαταστάθηκε το 1847. Αντιοθωνιστής, αναμίχθηκε στη Ναυπλιακή επανάσταση του 1862 και εξορίστηκε. Ύστερα από την έξωση του Όθωνα επέστρεψε στην Ελλάδα και το 1864 έγινε υπασπιστής του Γεωργίου Α.

Τσώρτς (Church) Σερ Ρίτσαρντ (1784 1873)

Βρετανός στρατηγός, αρχιστράτηγος των Ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων ξηράς (1827).

Έλαβε μέρος στους Ναπολεόντειους πολέμους.

Το 1809 συμμετέσχε στην κατάληψη των νησιών Ζακύνθου, Κεφαλονιάς, Ιθάκης και Κυθήρων που βρίσκονταν υπό Γαλλική κυριαρχία.

Ίδρυσε στη Ζάκυνθο σύνταγμα ελαφρού πεζικού και ως επικεφαλής του αγωνίστηκε το 1810 στη Λευκάδα όπου και τραυματίστηκε σοβαρά.

Πρωτοστάτησε στην καταστολή των απελευθερωτικών κινημάτων στη νότια Ιταλία και Σικελία.

Το 1827 έφθασε στην Ερμιονίδα και ο ερχομός του χαιρετίστηκε μεν από τους Έλληνες, όμως οι προσδοκίες τους διαψεύστηκαν. Χωρίς ιδιαίτερες στρατηγικές ικανότητες, η συμπόρευσή του με τον Κόχραν για κατά μέτωπο επίθεση εναντίον του Κιουταχή, παρά την αντίθεση του Καραϊσκάκη, οδήγησαν στην πανωλεθρία των Ελλήνων στον Ανάτο, στην παράδοση της Ακρόπολης και στην καταστολή της Επανάστασης στην Στερεά Ελλάδα.

Μετά τη ναυμαχία του Ναβαρίνου εξεστράτευσε στη Δυτική Στερεά Ελλάδα και κατόρθωσε να συγκροτήσει στρατόπεδο στο Δραγαμέστο.

Ο διορισμός του Αυγουστίνου Καποδίστρια ως πληρεξουσίου τοποτηρητή του αδελφού του στη Δυτική Στερεά Ελλάδα προκάλεσε τη δυσaréσκειά του και παραιτήθηκε.

Παρέμεινε όμως στην Ελλάδα, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου και πέθανε.

Υψηλάντης Αλέξανδρος (Κωνσταντινούπολη 1792Βιέννη 1828)

Στρατιωτικός και επαναστάτης, ηγέτης της Φιλικής Εταιρείας στην τελευταία φάση της και αρχηγός της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

Πρωτότοκος γιος του Κωνσταντίνου Υψηλάντη, ανατράφηκε σε περιβάλλον που διαπνεόταν από έντονο πατριωτισμό και έλαβε εκλεκτή μόρφωση.

Στην Πετρούπολη όπου ακολούθησε τον πατέρα του φοίτησε στη Σχολή Σώματος Βασιλικών Ακολούθων και στη συνέχεια υπηρέτησε στα σώματα της αυτοκρατορικής φρουράς με

διακρίσεις στα πεδία των μαχών.

Τον Μάρτιο του 1820 στην Πετρούπολη ο Εμμανουήλ Ξάνθος του πρόσφερε την αρχηγία της Φιλικής Εταιρείας την οποία αποδέχθηκε αφού πρώτα συμβουλευτηκε τον Ιωάννη Καποδίστρια

και αφού έγιναν δεκτοί από τον Ξάνθο οι όροι που έθεσε. Με αρχηγό τον Υψηλάντη έγινε δυνατό να υπερνικηθούν οι αμφιβολίες και η κρίση εμπιστοσύνης για την άγνωστη «Αρχή» και να

αναπτρωθεί το ηθικό και ο ενθουσιασμός των στελεχών. Με την ενθάρρυνση του Καποδίστρια πείσθηκε ότι έπρεπε να επισπευσθεί η προπαρασκευή της Επανάστασης και τον Ιούνιο του

1820 εγκαταστάθηκε στη Οδησό.

Ενέκρινε το «Σχέδιο Γενικό» της Επανάστασης που είχαν συντάξει οι Παπαφλέσσας και Λεβέντης και το οποίο προέβλεπε εξέγερση Σέρβων και Μαυροβουνίων, επανάσταση της

Μολδοβλαχίας και εμπρησμό του τουρκικού στόλου στο ναύσταθμο της Κωνσταντινούπολης.

Στην Ελλάδα η Επανάσταση θα άρχιζε από την Πελοπόννησο αφού θα έφτανε εκεί ο Υψηλάντης.

Τελικά για διάφορους λόγους αποφασίστηκε η έναρξη της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία.

Με την κυκλοφορία της προκήρυξής του «Μάχου υπέρ πίστεως και Πατρίδος» ο Υψηλάντης κήρυξε στο Ιάσιο στις 24 Φεβρουαρίου 1821 την Ελληνική Επανάσταση. Με επιστολή του στον αυτοκράτορα Αλέξανδρο υπέβαλε την παραίτησή του από το

ρωσικό στρατό και αναγγέλλοντας την Ελληνική Επανάσταση ζήτησε την αρωγή του. Αμέσως μετά επιδόθηκε στη δημιουργία στρατού και συγκρότησε τον Ιερό Λόχο.

Υψηλάντης Δημήτριος (Κωνσταντινούπολη, 1793 Ναύπλιο, 1832)

Αδελφός του Αλέξανδρου Υψηλάντη και ηγετική μορφή της Επανάστασης του 1821. Σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη, στις παραδουνάβιες Ηγεμονίες και στο Παρίσι. Το 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία.

Τον Ιούνιο του 1821 έφθασε στην Ελλάδα (Υδρα) για να αναλάβει την ηγεσία του Αγώνα ως πληρεξούσιος του αδελφού του.

Από την Ύδρα άρχισε την οργανωτική του προσπάθεια και συνέταξε την πρώτη του Διακήρυξη που την απηύθυνε στους «Ομογενείς Φιλελευθέρους Έλληνες».

Από την Ύδρα πέρασε στο Άστρος όπου στη συνάντησή με ανώτερους κληρικούς και μέλη τη Πελοποννησιακής Γερουσίας δημιουργήθηκαν και τα πρώτα νέφη στις σχέσεις Υψηλάντη προκρίτων εξ αιτίας της οικειότητάς του με τον Παπαφλέσσα, τον Κολοκοτρώνη και τον Αναγνωσταρά.

Μετά την άρνηση των προκρίτων να δεχθούν τις προτάσεις του εγκαταστάθηκε στα Τρίκορφα απ' όπου διηύθυνε την πολιορκία της Τριπολιτσάς.

Στα Τρίκορφα οργάνωσε πολιτικό επιτελείο με το Νεόφυτο Βόμβα και άλλους φιλικούς, ενώ συνεχιζόταν η κρίση στα πολιτικά πράγματα.

Στις 20 Δεκεμβρίου 1821 άρχισε τις εργασίες της η Α Εθνική Συνέλευση και στις 15 Ιανουαρίου 1822 ο Δημήτριος Υψηλάντης εκλέχθηκε πρόεδρος του Βουλευτικού.

Τον Ιανουάριο 1822 ο Δημήτριος Υψηλάντης σπεύδει στο Άργος για την ενίσχυση του φρουρίου από τις επιθέσεις του Δράμαλη και για την ενέργεια του αυτή επικρίθηκε από τους αντιπάλους του.

Στη Β Εθνική Συνέλευση (Άστρος 1823) παρέμεινε ασυμβίβαστος στις προσπάθειες των προκρίτων να μονοπωλήσουν την εξουσία και με το κύρος του προσπάθησε κατά τον εμφύλιο να κατευνάσει τους αντιμαχόμενους.

Διακρίθηκε ως στρατιωτικός κατά την επίθεση του Ιμπραήμ εναντίον των Μύλων του Άργους (1825).

Κορυφαία στιγμή του Υψηλάντη θεωρείται η στάση του μετά την απόφαση της τρίτης Εθνικής Συνέλευσης να ζητήσει τη μεσίτευση της Αγγλίας για την κατάπαυση των εχθροπραξιών.

Στην επιστολή διαμαρτυρίας του, η Εθνική Συνέλευση αντέδρασε με τον αποκλεισμό του «από κάθε πολιτικό και στρατιωτικό υπόργημα» για να αποκατασταθεί αργότερα με την επανάληψη των εργασιών της στην Τροιζήνα (1827).

Κατά την ανασύνταξη των ενόπλων δυνάμεων από τον Ιωάννη Καποδίστρια του

ανατέθηκε η αρχηγία του στρατού της Ανατολικής Ελλάδας. Τον Οκτώβριο του 1828 πραγματοποίησε νικηφόρες επιχειρήσεις εναντίον των Τούρκων στη Βοιωτία και το Σεπτέμβριο στην Πέτρα Βοιωτίας διηύθυνε την τελευταία μάχη του Αγώνα, που έληξε με θριαμβευτική νίκη των Ελλήνων. Πέθανε 5 Αυγούστου 1832 στο Ναύπλιο.

Φαβιέρος Κάρολος Βαρόνος (17821855)

Γάλλος στρατιωτικός και φιλέλληνας που πρόσφερε τις υπηρεσίες του κατά την Ελληνική Επανάσταση. Η Ελληνική Επανάσταση πρόσφερε στον Φαβιέρο την ευκαιρία να υπηρετήσει τις δημοκρατικές αρχές του. Περίοδευσε στην Ευρώπη για στρατολόγηση φιλελλήνων και στα μέσα του 1825 δέχθηκε πρόσκληση της ελληνικής κυβέρνησης για την οργάνωση τακτικού στρατού στο Ναύπλιο. Η εκστρατεία στην Εύβοια για να εξασφαλίσει την τροφοδοσία των ανδρών του απέτυχε. Συνεργάστηκε με τον Καραϊσκάκη εναντίον των Τούρκων στην Αττική, όμως η έλλειψη συνεννόησης οδήγησε σε ήττα στο Χαϊδάρι. Πέτυχε τον ανεφοδιασμό των πολιορκούμενων στην Ακρόπολη και έμεινε εγκλωβισμένος ως την παράδοσή της. Για την προσφορά του κατά την Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας πολιτογραφήθηκε Έλληνας. Ο Φαβιέρος ήταν άνθρωπος της δράσης και χαρακτηριζόταν από αισθήματα αφοσίωσης, διαύγεια πνεύματος, γενναιοφροσύνη, ελευθερία και τόλμη στην έκφραση των απόψεών του. Διακρίθηκε επίσης για την εντιμότητα και αφιλοκέρδειά του.

Φωτομαράς Νάσος (; Κόρινθος 1841)

Το 1820 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία και στα 1822 αγωνίστηκε στο Σούλι εναντίον του Αλή και των σουλτανικών στρατευμάτων. Μετά την αποχώρηση των Σουλιωτών κατέφυγε στην Κέρκυρα και από εκεί πέρασε στην Πελοπόννησο. Το 1824 διορίστηκε φρούραρχος Παλαμιδίου. Το 1831 ήταν πρόεδρος του στρατοδικείου που διεξήγαγε τη δίκη του Γεωργίου Μαυρομιχάλη για τη δολοφονία του Καποδίστρια.

Φωτήλας Ασημάκης (Καλάβρυτα, 17611835)

Πρόκριτος των Καλαβρύτων, φιλικός και από τους εξέχοντες Πελοποννήσιους αρχηγούς της Ελληνικής Επανάστασης. Το 1819 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Υποστηρικτής της άμεσης κήρυξης του Αγώνα επισήμανε στις συσκέψεις των αρχιερέων και προκρίτων τους κινδύνους από την οποιαδήποτε αναβολή. Πήρε μέρος στην πρώτη σοβαρή πολεμική επιχείρηση του Αγώνα στα Καλάβρυτα τα οποία ύστερα από πενήνήμερη πολιορκία παραδόθηκαν. Ο Ασημάκης Φωτήλας πήρε ενεργό

μέρος και στα πολιτικά πράγματα της Ελλάδας. Πληρεξούσιος στην Α Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου διετέλεσε αντιπρόεδρος της Πελοποννησιακής Γερουσίας και μέλος του Εκτελεστικού Σώματος. Στην περίοδο της εμφύλιας διαμάχης επέδειξε μετριοπάθεια, αρνούμενος να συμπράξει στη δίωξη αντικυβερνητικών και προτιμώντας να παραιτηθεί. Το 1825 έπαψε να μετέχει στα πολιτικά πράγματα, συνέχισε όμως να ενισχύει ηθικά και υλικά τον Αγώνα και να εκλέγεται πληρεξούσιος στις Εθνοσυνελεύσεις.

Χατζηπέτρου (ή Χατζηπέτρος)

Φιλικός, οπλαρχηγός της Ελληνικής Επανάστασης και στρατιωτικός της Οθωνικής περιόδου. Στη Βιέννη ασχολήθηκε με το εμπόριο και το 1819 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία. Το 1821 πρωτοστάτησε στην εξέγερση στην Καλαμπάκα και στον Ασπροπόταμο. Έδρασε στη Θεσσαλία και τη Στερεά και το 1825 πρόσφερε τις υπηρεσίες του στο Μεσολόγγι ως την ηρωική έξοδο. Στη συνέχεια πολέμησε στην κεντρική Στερεά Ελλάδα και την Αττική. Το 1854 κατά την εξέγερση των αλυτρώτων τέθηκε επικεφαλής των επαναστατών της Θεσσαλίας. Μετά την έξωση του Όθωνα πρωταγωνίστησε σε συνωμοτική κίνηση που απέβλεπε στην εκλογή του Λουδοβίκου ως βασιλιά της Ελλάδας. Αποκαλύφθηκε και φυλακίστηκε. Αργότερα έγινε υπασπιστής του Γεωργίου του Α'.

Χάστινγκς (HASTINGS) (17941828)

Βρετανός αξιωματικός του ναυτικού από τους πιο ένθερμους φιλέλληνες, με πλούσια δράση στα τελευταία χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης.

Το 1822 ήρθε στην Ελλάδα και αμέσως προσπάθησε να πείσει τους Έλληνες να βελτιώσουν τη μαχητική ικανότητα του στόλου.

Αγωνίστηκε στην Πελοπόννησο και την Κρήτη.

Το 1824 επέστρεψε στην Αγγλία, όπου επιμελήθηκε την κατασκευή ατμοκίνητου πολεμικού που είχε παραγγείλει η Ελλάδα.

Ως κυβερνήτης του πλοίου, για το οποίο ο ίδιος χορήγησε σημαντικό ποσό, κατέπλευσε το Σεπτέμβριο του 1826 στο Ναύπλιο.

Στη συνέχεια έδρασε στο Φάληρο και τον Πειραιά καθώς και στον Παγασητικό, στο Τρίκκερι, στην Αλεξάνδρεια, στο Μεσολόγγι και στον Κορινθιακό.

Επιτυχής η είσοδος του στον Κορινθιακό και η νίκη του στο κόλπο της Ιτέας.

Πέθανε στη Ζάκυνθο και τάφηκε στον Πόρο.

